

TRETJE BERILO

ZA

TRETJI RAZRED ELEMENTARNIH ŠOL

SESTAVILA

FERDO KLEINMAYR IN IVAN DANEV

Odobreno od učnega ministerstva.

TRIESTE
LA EDITORIALE LIBRARIA

1925.

120835

Pridržujejo se vse pravice do pričujočih beril toliko glede njihovega
splošnega načrta, kolikor glede posameznih izvirnih prispevkov, kakor
tudi glede njihove opreme.

120835

F 203/1954

1. Molitev.

*Ti, ki si ustvaril
nas ko listja trave —
čuj nas, večni Bog!
Tvoji smo sincvi,
dela blagoslovi
naših slabih rok.
Ti nas varuj zmot,
Oče, z nami bodi,
kaži pravo pot,
ki do sreče vodi;
ti nam daj kreposti,
da, kar sklene um,
v dejanju naš pogum
skaže brez slabosti!*

Simon Jenko.

2. Ejcek.

Ejcek-tako se je klical sam. Prav za prav je bil Jernejček. A njegove govorne zmožnosti niso še zmagovale tako dolgega imena, zato ga je skrajšal in pristrigel po svoje, pa je ostal Ejcek pred velikimi in majhnimi ljudmi.

Ejcek je bil radoveden, kar se je največ dalo. Najrajši bi imel očetovo uro. Ne morda zato, ker je bila tako lepo svetla in je tako prijazno tiktakala, ampak zato, da bi odprl vse pokrovce in videl, kakó se sučejo kolesca. Tudi ni bil zadovoljen, če je gledal lonček s smetano od zunaj. Vanj je moral pogledati, pa ne mislite, da zaradi lončka samega!

Mati je poznala to Ejekovo radovednost. Zato pa je postavila lonček smetane lepo na polico, češ, Ejcek, zdaj ga pa le glej!

Toda višja od police je bila Ejekova radovednost. Pristavil je stol, zlezal nanj in se z roko spel do lončka. Že ga je držal med prsti, a lonček je moral biti živ, da se je prekucnil s police in padel Ejcku na glavo, z glave pa na tla.

Ejcek se je seveda ustrašil in si mislil: „Kaj pa, če me je lonček ubil?“

Saj bi se pogledal sam, je-li še živ ali že mrtev, tudi s stola bi splezal — ali na oči mu je prilezlo nekaj gostega in hladnega, da ni videl nikamor in ničesar več.

„Na!“ se je zasmilil samemu sebi, „zdaj sem pa slep!“

Na njegovo vpitje je pritekla mati, ki ga je postavila s stola in mu razlito smetano sprala z glave in oči. Če se je zgodilo še kaj drugega, naj vam Ejcek pove sam!

Eng. Gangl

3. Naša hiša.

*Naša hiša ljubezniva
nas v naročje svoje skriva,
da ne more sneg pa mraz,
ne vihar in dež do nas.*

*Tukaj s starši mi živimo,
veselimo se, učimo;
kadar pride tihi mrak,
v mehko postelj leže vsak.*

*Kdor pa varne strehe nima,
muči ga poletje, zima;
torej Bog to prošnjo čuj
ter naš dom nezgod varuj!*

L. Černež.

4. Na potu v šolo.

*Kaj mudiš me, oj zeleni
in cvetoči travnik ti ?*

*Lep si, ali v šolo meni,
ljubi travnik, se mudi.*

*Urne ribice v potoki,
rad bi vam tovariš bil ;
tekal, skakal bi po loki
in metulje bi lovil.*

*Ptiček, ti utégneš peti,
kar ti treba, znaš ti že ;
v šolo moram jaz hiteti,
kjer se bistrijo glavé.*

*Ali ko pa šola mine,
kakor ti bom, ptiček, prost ;
hej, čez jarke in krtine !
Travnik ves bo moj in gozd.*

J. Stritar.

5. Jerica v cerkvi.

Ko pride Jerica v nedeljo iz cerkve, reče svoji materi: „Mati, ali ste videli danes Rupnikovo Roziko in Franico, kako sta bili gizdavo opravljeni ? Pač jima ne pristoji, da se tako oblačita, kadar gresta v cerkev ! Pa še nekaj drugega vam povem, mati ! Zdravnikov Poldek se je ves čas igral s svojo molitveno knjižico, smejal se in gledal okrog sebe, kakor da bi bil v krčmi in ne v cerkvi. Županova hčerka pa se je držala, kakor da bi bila kaka kraljica. Učiteljevemu Tončku se je neprestano zehalo in ves čas je dremal med propovedjo in sveto mašo. Moj Bog, sem si mislila, kakšni ljudje so pač na svetu !“

Mati ne odgovori Jerici nič, a ta jo vpraša čez nekaj časa: „Kajne, mati, da je pregrešno tako vedenje v cerkvi ?“

„Pač res,“ odgovori mati, „tako vedenje je pregrešno. Ali pa nisi zapazila v cerkvi tudi deklice, ki je ogledovala med sveto mašo ves čas ljudi po cerkvi, kako so oblečeni in kako se obnašajo, namesto da bi pobožno molila in poslušala besedo božjo?“

Jerica zardi in ne reče besedice. Vedela pa je, da se tudi ona ni vedla, kakor bi se morala; zakaj dobro je vedela, katero deklico misli mati.

Iz „Vrtca“.

6. Jesenska pesem.

*Ne vidite, kako
topola žalostno drhti;
ne slišite, kako
na veji ptičica cvrči?*

*Kako topola naj
brez listov zdaj šumi,
kako naj ptičica
na goli veji žvrgoli?*

*Topola, ah, ne ve,
če še kedaj ozeleni,
in ptičica ne ve,
če širno morje preleti.*

Karel Širok

7. Dobrotna gospa.

Večkrat je že šla mimo vas dobrtna in ljubezniva gospa — jesen. Polne košare sadja nosi in polne brente sladkega grozdja. Vinske gorice ožive, saj je tukaj trgateg, za vinogradnika najveselejši čas.

Polni nam z radodarno roko žitne hrame ter nas preskrbuje z vsemi potrebsčinami za življenje. Kako bi ne bili ve-

seli! Vse hiti ž njo na polje, na travnik in v gozd. Ptice zbira v krdela, ki obletavajo svoja priljubljena domovja in, poslavljaljoč se, pojo zadnje pesmi v pozdrav vsem znancem.

Listnati gozdovi zarumene v zlatem sijaju. Pa potegne hladen jesenski veter, nastane deževje in list za listom odpada. Ptice selivke so ga zapustile in odletele na topli jug. Nekatere živali pa se pripravljajo na dolgo zimsko spanje. Le tu pa tam prhutne samotna šoja skozi golo vejevje, ki se maje v jesenskem vetru. Nekaj prazničnega se razgrinja nad jesenskim gozdom, podobno tišini veličastnega svetišča.

Le včasih se vzbudi v gozdu novo življenje. Lovski rog odmeva med drevjem in smrtonosne puške pokajo, da vztrepetavajo zajčkom strahopetna srca.

Tudi polja in travniki so goli. Tu pa tam pasejo pastirci še čredo živine. Zakurijo si ogenj in vesela pesem doni črez samotno jesensko naravo.

Po Andreju Rapetu.

8. Ajda.

Majdiša: „Ajda zori, čebele brenčé
na pašico sladko dehtečo —
nabrale mi bodo za Božič potic,
za svetega Štefana svečo.“

Kazin: „Ej, čakaj, Majdiša, ne boš, ne boš,
moja ajda je meni narasla!
Ta bila bi lepa, da čreda trojã
po moji se njivi bi pasla!“

Majdiša ubog je, bogat je Kazin,
srce pa ima nevoščljivo —
pa vole vpreže pred val, pa hajd!
kam žene? Naravnost na njivo.

*Ej, čakaj, Kazin, ti zavidni bedak,
čebela si hotel potreti:
lahkó je čebelam — zletijo drugam,
a tebi ne bode kaj žeti!*

Oton Župančič.

9. Pastirčevanje po planinah.

V planinskih krajih se uspešno pečajo z rejo goved. Pozimi imajo živino v hlevih, poleti pa jo pasejo po planinah. Veliko veselje vlada povsod, kadar se seli živina na planine ali kadar se vrača zopet domov.

V pozni pomladi jo spravijo iz zadehlih hlevov ter ženo na zelene gorske pašnike.

Največji in najlepši kravi, ki je vodnica vsej čredi, obesijo okoli vratù zvonec na lepem traku, med rogova pa ji privežejo šop cvetie. Tudi druge krave dobe zvonce, nekatere večje, nekatere manjše, vendar take, da se njih glasovi ujemajo. Prvi pred čredo hodi pastir, za njim krava vodnica in potem druga živina; sredi med njo stopa bik, ki mu privežejo med rogova s pisanimi vrvicami in cvetjem okrašen molzni stolček. Za čredo hodi hlapec, ki nosi molzno posodo. Vso drugo pripravo, ki je potrebna na planinah, naložijo na konja in pošljejo tja.

Živina je na planinah prav rada. Tu diha čistí zrak, tu ima dobro pašo. V višavah tudi ni take vročine kakor po dolinah; silne muhe in obadi je ne nadlegujejo toliko. Zato je živina na planinah čvrsta, zdrava in vesela.

Planinski pastir ima svojo kočó, v kateri ves čas pridno dela ter napravlja sir, skuto in maslo. Krave se pasejo, koder se jim ljubi. Ko pride čas molžnje, zjutraj in zvečer, jim zatrobi pastir v svoj veliki rog in takoj se zbero na molžišče.

Tako prežive pastirji s svojo čredo vse poletje na planinah, po katerih se razlega prijetno pastirsko petje. Ko pa nastopi pozna jesen, se vračajo z jasnih višav v meglene doline.

10. Naš kralj Viktor Emanuel III.

Že kot kraljevič je bil naš kralj nadarjen in marljiv mladenič, ki se je posvetil z vsem srcem različnim znanostim. Ko je zasedel prestol, spoznali so v njem modrega in pravičnega vladarja. Ali prav svetovna vojna je odkrila njegovo velikodušno

srce, pokazala je, kako naš kralj sovraži krivico in kako je pripravljen zastaviti tudi lastno življenje za pravico tlačениh. Viktor Emanuel III. je oni, ki je dovršil delo svojih prednikov, namreč ujedinjenje naše domovine. Od dne, ko je naša domovina stopila v svetovno vojno, pa do njenega konca je bival naš kralj vedno pri naši vojski, pri svojih vojaki, in to v prvih vrstah.

Ko je naš kralj odhajal z vojaki, so ga vprašali generali: „Kdaj se povrnete domov?“ Kralj je odgovoril: „Moj dom in moja družina je zdaj Italija. Povrnem se pa na Quirinale, ko bomo zmagali.“

S svojim avtomobilom je neumorno pregledoval bojne vrste naših vojakov. Nekoč pa zadene avtomobil ob nepregledno vrsto težkih voz, ki so prevažali strelivo vojakom. Vodnik bi bil rad pretrgal to vrsto, a kralj mu reče: „Nikar!

Počakaj dokler pojdejo vozovi mimo. Strelivo je našim vojakom morda silno potrebno; kralj lahko počaka.“

Drugikrat se je kralj z avtomobilom približal bojni črti. Kar ga ustavi vojak, ki je stal ob cesti na straži.

„Stoj!“ zakriči vojak, „vrniti se morate!“

„Ali mi moramo naprej,“ ugovarja vodnik.

„Nihče ne sme naprej,“ de odločno vojak, „in če bi bil sam kralj. Tak je namreč ukaz, ki sem ga prejel.“

„Saj je sam kralj v avtomobilu,“ reče nato vodnik.

„Prav,“ odvrne vojak, „ali jaz poznam le povelje, ki sem ga prejel.“

Kralj je nato pohvalil odločnega vojaka in je ukazal obrniti avtomobil.

Ob drugi priložnosti je kralj hotel pravkar stopiti v vlak, ko zagleda priprostega vojaka, ki je držal neko pismo v roki. Prikliče ga k sebi in ga vpraša: „Kaj bi rad s tem pismom?“

Vojak odgovori: „To pismo je namenjeno moji materi, in da ga prejme hitreje, sem ga hotel izročiti komu tu na postaji, da ga odda v bližnjem mestu. Ali nobenega znanca ne vidim.“

„Daj sem!“ odvrne kralj. „Pismo bom oddal jaz.“

In kakor je obljubil, tako je tudi storil.

Najznačilnejša dogodba iz življenja našega kralja v vojni pa je sledeča:

Med bitko krog mesta Gorizia se je kralj podal s svojim spremstvom v strelske jarke. Tedaj se razpoči v najbližji bližini sovražna granata ter obsuje kralja z zemljo in drobeci jekla. Častniki preblede in prosijo kralja, naj se umakne. Kralj pa pogleda naokrog in ko vidi, da ni nihče ranjen, reče kratko a odločno: „Pojdimo naprej!“

11. Ciciban in čebela.

Čebelica leti z neba,
leti, leti vse niže,
vse niže in vse bliže
čebelica leti z neba.

„Čebelica, odkod in kam
te nesejo peroti
po jasni zračni poti?
Čebelica, odkod in kam?“

„„Kje pa je tisti Ciciban,
ki venomer razgraja,
ki mamici nagaja,
kje pa je tisti Ciciban?““

„Če bil bi tukaj Ciciban,
čebela svetlokrila,
kaj bi mu naredila,
če bil bi tukaj Ciciban?“

„„Če bil bi tukaj Ciciban,
takoј mu bridko želo
zapičim v trdo čelo,
če bil bi tukaj Ciciban.““

„Potem bi jokal Ciciban
in kričal na vse grlo,
da vse bi skupaj drlo,
tako bi jokal Ciciban.“

„„O naj le joče Ciciban,
kriči naj kakor hoče,
zvoniti izza toče
nič ne pomaga, Ciciban!““

„Kaj misliš, da bi jokal sam?
Jokala brez pokoja
bi šele mama moja;
kaj misliš, da bi jokal sam?“

„„Kaj tudi joče mamica,
če Cicibanček skače,
pa si raztrga hlače,
kaj tudi joče mamica?““

„Če hlače strga Ciciban,
jih mamica zašije,
a očka mu nabije
s cvetlično bilko zadnjo stran.“

„„Premotil si me, Ciciban;
ne vem, kaj sem hotela,
po kaj sem priletela;
premotil si me, Ciciban.““

„O, saj pove ti Ciciban,
le prašaj ga, čebela,
po kaj si priletela;
ne laže pa ne Ciciban.“

„„Če pa ne laže Ciciban,
potem je fant od fare;
naj skače, vse potare;
da le ne laže Ciciban!““

In: „Cici-Cici-Ciciban!“
čebelica prepeva,
vse višje poleteva,
za njo mi gleda Ciciban.

12. Kaznovani tat.

Nekoč pride zvečer medvedar z medvedom v vas in prosi krčmarja, naj bi prenočil njega in žival. Krčmar se brani rekoč, da nima prostora za medveda. Mož pa prosi in prosi ter res preprosi krčmarja, da ga vzame pod streho.

Iz svinjaka potegne gospodar debelo svinjo, ki jo je hotel zaklati drugi dan, in zapre medveda v svinjak. Ponoči pa prideta dva tata. Prvi zleze v svinjak, drugi pa čaka zunaj, da bi mu pomagal potegniti svinjo iz svinjaka.

Medved momlja, toda tat, misleč, da je to svinja, srčno zgrabi za bedro. Zdajci plane medved nanj. Zunaj stoječi tat začuje v svinjaku neko kobacanje in stokanje, potem pa vse utihne. Ne vedoč, kaj to pomeni, pobegne drugi tat od strahu. Prvega pa so našli zjutraj mrtvega poleg medveda.

Fran Erjavec.

13. O beli kači.

Bila je kmetica, ki je imela majhne otroke. Hodila je na polje delat ter puščala otroke same doma in jim dajala v skledo mleka, da niso bili medtem lačni. Vsak pot so vse pojedli, zato jih je pohvalila, da so pridni. Otroci pa pravijo: „Saj ne jemo sami; k nam hodi tudi lepa živalca jest.“ Mati si misli, da prihaja kaka mačka in je z otroci. Vendar se ji čudno zdi, da pripovedujejo otroci o lepi beli živalci. Prepričati se hoče, kaj je. Skrije se tedaj v hišo in postavi mleko otrokom v vežo kakor po navadi. Kmalu se privije bela kača z lepo krono izpod mize in se zvije najmlajšemu otroku v naročje. Mati je bila strahu vsa trda; otroci pa so božali in gladili lepo živalco. Ko se kača najé, strese lepo kronico z glave in se izgubi v luknjo.

Brž ko se je kača skrila, je spravila mati otroke in krono v kraj. Krono je dela v skrinjo, kjer so imeli prejo. Ded je po

zimi prejo vil. Vso zimo je vil, pa je ni mogel poviti. Žena si misli, kaj neki mora to biti; menda ima krona tako moč. Dene krono proč in kmalu je bila preja povita. Nato denejo krono v žito; merili in merili so žito, pa ni pošlo. Tako so delali kronico tudi k drugim pridelkom. Ob kratkem si je hiša opomogla, da je bila najpremožnejša v vasi. Imeli so kronico tako dolgo, dokler je bil tisti rod pri hiši, ki je tako prijazno in lepo ravnal z belo kačo.

Nar. pravljica. — Josip Novak.

14. Boštjančičeva hiša.

Boštjančičev oče je bil mož reda in snage. Vse, kar je bilo v hiši in okoli nje, je moralo stati natančno na svojem mestu, kakor bi bilo priraslo tja. Vse, kar so imeli Boštjančičevi v stanovanju, je moralo biti lepo snažno in čisto: nikjer nobene praška, nikjer nobene smeti. Zato pa je bilo pri Boštjančičevih vse tako lepo, domače in vabljivo. Vsa hišna oprava je bila vedno lepo osnažena, v nobenem kotu ni bilo videti umazane pajčevine, in nič cestnega blata ni nemarno ležalo po veži in stopnicah. Vsak je vedel, kdor je stopil v Boštjančičevo hišo, da si mora prej osnažiti črevlje, da ne pomaže tal. To so vedeli domači ljudje, pa tudi berači so vedeli, da ne smejo z blatnimi črevlji v Boštjančičevo vežo. Še preden so stopili na dvorišče, so odrgnili podplate za mejo v travi, da bi se jim ne poznale stopinje na pometenem dvorišču. Tudi domači hlapec ni smel s kepami gnoja na škornjih iz hleva, da bi kar meni nič tebi nič rogovilil z nesnažno obutvijo po dvoru. Ko je prišel k Boštjančiču, mu je gospodar kratko in jasno povedal, kako in kaj hoče. In hlapec se je vedno togotil, ko je drgnil z brezovo metlo umazanost s škornjev, zakaj temu ni bil vajen. Pa se je tudi on kmalu navadil snage in pozneje ni mogel trpeti nobenega madeža na obleki ali na obrazu.

V trgu, kjer je stala hiša očeta Boštjančiča, so vedeli malone vsi ljudje, kaka lepa snaga se je udomačila pri Boštjančičevih. Pa saj je že zunanje hišno lice kazalo, kako mora biti šele čedno v njej. Šipe v oknih so bile vedno skrbno omite, da so se lepo svetile v solnčnih žarkih, kakor bi bile napravljene iz česa drugega, a ne iz navadnega stekla. Stene so bile snažno pobeljene, spodaj pri tleh pa se je ovijal krog in krog širok pas, naslikan s težko, temnorjavo barvo.

In pošteno bi zaropotalo, ako bi se domači sin Jožek ali domača hči Minka kdaj spozabila ter z ogljem ali z drugo tako rečjo začela čakati po belih stenah! To bi dobila od očeta po prstih, da nikoli tega! In ker je bila tudi hišna gospodinja vsa vnetja za snago in red, zato je bila pri Boštjančičevih blaginja doma. Vse so znali prav obrniti in o pravem času uporabiti, da ni šla niti drobtinica kruha v zgubo.

Vse na svojem mestu, vse ob pravem času — in tako je bilo v Boštjančičevi hiši vse v najlepšem redu.

Po Eng. Ganglu.

15. Prva skrb.

Bila sta dva kmeta, ki sta imela več otrok. Kmet Jurij je bil bogat in ni rad pošiljal svojih otrok v šolo. Mislil je, da njegovi otroci lahko žive brez šole. Ostajali so doma, a tudi znali so prav malo.

Kmet Marko ni bil premožen, a vedel je, da je šola potrebna. Zato je prav pridno pošiljal svoje otroke v šolo. Niti stotinke ne izda po nepotrebem, da priskrbi otrokom šolske potrebščine.

Večkrat je dejal: „Ljubi otroci! Premoženja za menoj ne boste imeli. Skrbno se torej učite in pridni bodite! Če boste pametni, boste tudi srečni.“

Kmet Jurij je izgubil po nesreči vse svoje premoženje. Trpel je silno pomanjkanje. Od duševne potrnosti in žalosti je umrl. Njegovi otroci so ostali sirote. Nobenega premoženja niso imeli ne v žepu ne v glavi.

Ko je umrl Marko, so bili preskrbljeni vsi njegovi otroci. Milko je bil kolar, Janez kovač, Gregor skrben kmet; Anica je bila pridna in zvesta dekla, Neža pa spretna šivilja. Vsi so imeli dovolj kruha in večkrat so pomagali Jurijevim.

A. M. Slomšek.

16. Cerkvica.

*Cerkvica vrh goré,
cerkvica bela!
Vsak dan pozdravlja te
duša vesela.*

*Zjutraj že, ko zlati
solnce planine,
srčne pozdrave ti
diham z doline.*

*Tebe črez dan oko
zmer pogleduje,
srce večerno ti
vzdihe daruje.*

*Saj mi tako ljubó
gledaš z višave,
s holmca zelenega
daješ pozdrave.*

*Zvonček me tvoj budi
zjutraj iz spanja;
k delu, k pokoju spet
on mi pozvanja.*

*Tvoje zavetje res
mirno, tihotno,
kak dé nemirnemu
srcu dobrotno.*

*Cerkvica vrh goré,
cerkvica bela,
vsak dan pozdravlja te
duša vesela.*

Fr. Levec.

17. Polšja lov in polharji.

Ko jesensko solnce že zahaja za žalostnimi gorami na zatonu, se zbero polšji možje za vasjo. Vsak ima na hrbtu v naramnem košu ali v majhni premetalnici ali pa na trto v rešto nabrane polšje pasti, samostrine ali škatle imenovane. Vsa zbrana tovarišija stopa počasi za vodnikom, starim polharjem, v hosto. Med potom sodijo in ugibljejo na boljši in slabši uspeh nocojšnje noči.

Prišedši sredi gozda, si izbero kraj navadno v globoki dolini na starem kurišču. Tja naneso suhe brsti za ogenj in potem se razidejo okoli in okoli nastavljat.

Samostrine so lesene, izvotlene škatle, s podolgastim, ukrivljenim, železnim, rtastim repom, s katerim se zapičijo pasti v rogovilo na izbrano drevo. Z oljem ali mehko hruško namazana notranja stran privabi tolsto žival iz drevesnega dupla ali z veje zvedavo pogledat in povohat v odprto past. Jedva pa potakne polh rejeni vrat v luknjo, se sproži raztezno železno pero in zgrabi ubogega polha in ga zadavi.

Ko je vsakteri ali z roko ali pa z dolgo palico obesil past na rogovilo starega gabra, trnjeve drobnice ali kriven-

častega hrasta, se zberó polharji zopet v zaznamenovani dolini.

Nastane noč. Veselo poka ogenj, poskakuje plamen in čudovito odseva od obrazov okrog sedečih polharjev. Tam sedi poldrugi meter od ognja na trhlem panju star očanec z malo pipico v sesušenih čeljustih in pravi počasno in pretrgoma svoje in svojih prednikov čudne zgotode na polšjih lovih in druge stare pripovedi. Mladenič pak, ki peče korun v žerjavici, posluša skrbno starčeve besede in verjame njegovim vražam malo manj kakor svetim resnicam.

Pravljice in pripovedovanja se pretrgajo le tedaj, kadar stari vodnik reče, da je čas iti pogledat v pasti in polhe pobirat, kar se ne zgodi čez štiri ali petkrat v noči, če ni lov posebno dobra.

Šele ko se začne jutranja zarja žariti izmed sivobradih lišajevih hrastov in vlažna megla vedno bolj moči, poberó samostrine in gredó domov s polnimi vrečami ali koši.

Po Jos. Jurčiču.

18. Morje.

*Solnce je Boga prosilo:
„Stvarnik moj, svetov mogočni,
daj zrcalo mi presvetlo,
da pogledam si obličje,
kadar v narode grem tuje!“*

*Dal mu Stvarnik morje sinje,
velikansko — nepresežno.*

R. Maister — Vojanov.

19. Naša kraljica Jelena.

Ko je obiskala naša kraljica našo deželo, so jo povsod sprejeli z velikim veseljem, a tudi marsikdo se je obrnil v svojih stiskah in nadlogah do nje, saj je znano, kako ljubeča mati je visoka gospa ne samo do svojih ljubeznivih otrok, temveč vsem državljanom. Tako ji je stopila tudi naproti mala deklica, ki ji je izročila šopek cvetic, a v šopku je bila proš-

nja, naj bi milostljiva vladarica pomagala njenemu nesrečnemu očetu. Kraljica je bila ganjena radi te otroške ljubezni. Poljubila je deklico na čelo in jo je vprašala po njenem imenu. Prejela je nato šopek in je prošnjo izročila kralju, ki jo je spremljal.

Cez teden dni je bila prošnja uslišana in nesrečni mož se je vrnil iz zapora, kjer je vzdihoval radi svoje lahkomiselnosti, v naročje svoje družine.

20. Kraljica mati.

Kdo ne pozna sivolase, ljubeznive gospe, kdo ni še čul o njeni dobroti, kdo je ne ljubi kakor otrok svojo mater? To je Margerita Savojska, mati našega kralja, vdova po Umberto I. Vse svoje življenje je posvetila ljubezni do svojega soproga, do svoje družine, do vseh bednih in nesrečnih in do domovine, tako da jo globoko spoštuje ves narod.

Tej dobrosrčni, tej plemeniti gospej ni bil prihranjen najhujši udarec. Zločinska roka ji je l. 1900 usmrtila draga soproga. V svoji srčni bridkosti je takrat udano molila:

„Ker je bil usmiljen proti vsem po Tvojih zapovedih, o Gospod, bodi mu usmiljen in daj mu blagi mir!

Ker ni hotel drugega negoli pravičnost, bodi mu milosten, o Gospod!

Ker je odpuščal vedno vsem, odpusti mu tudi Ti Gospod!

Ker je ljubil svoj narod in je domovini le dobro želel, sprejmi ga Gospod v nebeško domovino!“ —

Med vojno je kraljica mati priredila v svojem dvorcu bolnišnico za ranjene vojake. Sto dvajset ranjencev je skrbno nadzorovala, da jim ničesar ni manjkalo. Nad vsako sobo je priredila napis. Evo nekaj takih napisov, ki jih je narekovala blaga gospa :

„O domovina naša, bodi vredna vse ljubezni svojih sinov! Glej jih, oborožili so se za tvojo čast in tvojo brambo, bodi ponosna nanje, ker imaš do tega pravico.

O domovinska ljubezen, ti sveta, lepa in plamteča ljubezen, ti olajšaš vsako žrtev, slajšaš vsako trpljenje, umiriš vsako bolečino. Srečna je duša, ki si jo ti zajela.“

—x—

21. Tolažba.

Tiho, tiho, Tonček mali.

o, ne jokaj se takó ;

mater so ti pokopali,

to je pač strašná hudó !

Kóse našel sem v goščavi

skoro bodejo godní ;

pa nikomur nič ne pravi.

vse imel boš, revček, ti.

Ta nožiček, ki so mati

dali mi za god ga, veš ?

Nà ga, tvoj je, le jokati,

ljubi Tonček, se ne smeš.

In pa te-le desetice,

od očeta jih imám ;

košek jagod, kos potvice,

kar imam, vse rad ti dám.

22. Urbanček.

Urbanček je imel dvoje lastnosti: neskončno rad je srebal kislo mleko in neskončno rad je dražil sosedovega psa Pozoja.

Prvo ni bilo nič takega. Hm, kislo mleko! Kdo ne pozna njegovih dobrot? Drugače pa je bilo s sosedovim Pozojem. Kadar je bil privezan, seveda ni mogel do Urbančkovih hlač. Ta ga je dražil s ceste, renčal vanj in mu kazal dva prsta. Ubogi Pozoj je lajal na vse pretege, se zaganjal proti dečku, a hlač mu ni mogel pomeriti, kakor bi rad in kakor bi Urbanček prav za prav zaslužil — ko bi le hlač ne bilo škoda.

Pozuju pa je bilo Urbančkove nagajivosti več kot dovolj, zato pa je tudi sklenil, da mu o prvi priliki vse pošteno poplača.

Urbanček je imel dobro mater in blago sestrico. Večkrat ju je mati poslala k sosedovim po latvico kislega mleka, da so ga použili za malo južino. Kislo mleko in pa v njem nadrobljen črni kruh — hm, kako je bilo to neskončno dobro!

In tako sta šla Urbanček in sestrica po kislega mleka tudi tistega dne, ko se je sosedov Pozoj veselil zlate svobode. Gospodar ga je bil odvezal in Pozoj je srečen in vesel skakal okoli hiše. Urbanček in sestrica pa sta šla, nič hudega sluteč, po vasi dol: sestrica naprej, Urbanček pa za njo z latvico kislega mleka v rokah. Ves je bil zamišljen v dobroto, ki jo sedaj nese domov, da jo tamkaj postavi na mizo in globoko zajame...

Pozoj zagleda nagajivca. Brž se spomni svojega sklepa, češ, sedaj je prilika, da se maščujem! In se zakadi proti Urbančku in mu pokaže zobe. Deček se tako ustraši, da poskoči od tal. Tedaj se pa kislo mleko pocedi iz latvice ter se zlije na sestriino glavo in po njenem žalostnem obrazu na sama umazana tla. Pozuju se je zdelo že te nezgode dovolj, zato ni dal dečku pokusiti svojih zob.

Ali ni bila že to prehuda kazen ? Oh, kislo mleko! Namesto da bi šlo iz latvice na žlico in z žlice v usta, pa se je cedilo po tleh, in namesto Urbančka ga je srebal sedaj — Pozoj

Eng. Gangl.

23. Zvesti pes.

Kupec je jezdil v mesto in njemu je sledil njegov ljubljeni pes. V mestu je prejel kupec večjo vsoto denarja ; vložil je zlato in srebro v vrečico, privezal jo je trdno k sedlu in odjezdil proti domu. Dragocena vrečica se je spotoma odtrgala in padla na tla, česar pa kupec ni opazil.

Pes jo je poskušal dvigniti z zobmi, a ji ni bil kos. Popustil je vrečico, dotekel gospodarja, skočil pred konja, se začel stezati nanj in glasno lajati. Kupec je odganjal psa, srdil se nad njim, udaril ga je celo z bičem, pa nič ni pomagalo. Pes se je zaganjal v konja s silo, ki bi mogla vreči gospodarja raz sedlo.

Videč, da se kupec ne ustavi, začne pes griziti konja v noge. Jezdec se je ustrašil ; na misel mu je prišlo : morda je pes stekel — in zato je sklenil, da ga ustrelji. Vendar si je še prizadeval, da bi odgnal psa najprej s prijazno besedo, nato z udarci biča. Nazadnje izvleče kupec samokres in ustrelji s krvavečim srcem zvesto žival.

Pes je padel, črez minuto pa se dvigne vnovič in z žalostnim krikom, oblit s krvjo, sledi gospodarju. — Kupec je zelo ljubil svojega dolgoletnega spremljevalca ; težko je gledal, kako trpi uboga žival, zato vzpodbode konja in naglo odjezdi.

Ko predirja par sto korakov, opazi, da vrečice z denarjem ni več. Tedaj je razumel, zakaj je pes tako uporno lajal in se zaganjal vanj. Bolj kot denarja mu je bilo žal nedolžne živali. Vrne se takoj nazaj, a psa ne najde več na mestu, kjer ga je bil pustil. Sledovi krvi so kazali, da je šel pes nazaj.

Globoko žalosten je bil kupec, ko je našel psa, poginja-jočega pri vrečici z denarjem. Razumno — vdano je gledala zvesta žival svojega gospodarja in laskaje mu je lizala roko.

Iz ruske čitanke. — Fr. Silvester.

24. Prepír za dediščino.

Bolni oče je imel dva sina. Nekoč ju pokliče k sebi in reče: „Umrem, razdelita si vse na dvoje!“

Po očetovi smrti se je začel med bratoma velik prepír radi dediščine. Končno sta šla k sosеду, da razsodi. Sosed vpraša: „Kako je odločil oče?“ Brata odgovorita: „Odredil je, da razdeliva vse na polovico.“

Sosed poudari: „Dobro! Da ne bo spora radi očetove lastnine, razrežita na dvoje vso obleko in perilo, razbijta vso posodo in razsekajta vso živino.“

Brata sta razumela nasmeško in razdelila sta si dediščino mirno in pravično.

Iz ruske čitanke. — Fr. Silvester.

25. Travnov Jože.

Travnov Jože je imel golobe. Rad jih je imel, jako rad; zato jih je pa hodil zmeraj gledat in kar po cele ure je prečepel pred golobnjakom ter se zagledal zdaj v tega, zdaj v onega goloba. E, bilo pa je tudi res veselje gledati to nedolžno živalco. Kako so se lepo izpreletavali golobje, kako se jim je perje lepo bliščalo v solnčnih žarkih, kako so lepo grulili: „grû-ù, grû-ù“ in klicali svoje mlade ter jim donašali drobnih zrnec za kosilce... Rad, jako rad je torej imel Jože golobe; bil je vedno zamišljen vanje, celo v šoli.

Nekoč so delali račun v šoli. Prištevali so drevesa k drevesom. „Povej, koliko jih je zdaj, Traven Jože!“ vpraša učitelj. Jože pa, ki je bil v duhu pri svojih golobih, je odgovoril: „Dvanajst, dva pa ležeta, pa vsi so moji!“

Vsa šola se je zasmejala na glas njegovemu odgovoru.

Julij Slapšak.

26. V cerkvi.

Z glasnim šumom s kora
orgle so donele,
druži se z donenjem
glas soseske cele ;

„Bodi počeščena
rajska ti Devica,
vseh nebes in zemlje,
naših src Kraljica!“

Tak soseska poje
in na prsi bije.
Skoz visoka okna
jasno solnce sije.

Simon Jenko.

27. Zima.

Prikašljala je starka zima,
naguban, suh imá obraz :
ko z brado kljukasto pokima,
sneg z neba prileti in mraz.

Po vrtu se sinica klati,
premalo hrane da ji gozd ;
zdaj imaš, zajec ti uhati,
svoj štiridesetdanski post.

Mož starček se pri peči greje
in kima truden, da zaspi ;
da bo dovolj za platno preje,
kolovrat urno suče hči.

Po gladkem ledu se otroci
drvé, ne vejo, kaj je mraz ;
nagajajo si s kepo v roci —
kako vesel je zimski čas !

J. Stritar.

28. Božični večer.

Za čudo pridni so danes otroci; nič jim ni treba prepovedovati kepanja in drsanja in celo materi pred pečjo ne delajo nikakega napotja. Vsi se gneto v hiši za mizo in tihi so, da kar ni verjetno. Tu je namreč njih starejši brat, ki se šola v mestnih šolah. Sinoči ga je pripeljal hlapec iz mesta. S seboj je pripeljal vse, kar je potrebno za jaslice. Rano zjutraj se je napotila hrabra četa pod njegovim vodstvom s košem oprtnikom v log nabirat mahu za jaslice. Vsi so šli, celo najmlajši, ki še platno prodaja, je menil, da brez njega ne bi opravili. Res ga je zeblo, ko so izpod snega kopali mah in ga trgali s skal in z drevja.

Doma so pritrdili v kotu veliko desko. Na to desko stavi zdaj starejši deček jaslice. Iz mahu napravi goro, po gori se vije sem ter tja z najdrobnejšim peskom posuta cesta. Spodaj pa postavi hlev, lepo izrezan iz smrekovega lubja. Vanj položi na slamico božje Dete, ob straneh mu stojita osliček in volek in poleg božja Porodnica s svetim Jožefom. Potem razpostavlja po gori drevesa, ovce, krave, vole, pastirce, vse iz lesa izrezane in živo pobarvane. Spredej utrdi vrsto svečic in obesi naposled na dolgo konjsko žimo od stropa dol božjega angela, ki nosi v rokah napis: „Slava Bogu v višavah in mir ljudem na zemlji!“

Nebeška radost sije vsem z zadovoljnih obrazov, ko je delo končano.

V tem je solnce zašlo in mrak je počasi legel v izbo. Zdajci prinese gospodinja v hišo posodo z žerjavico in kadilo ter oboje poda očetu gospodarju. Ta se odkrije, za njim vsi moški in takoj se uredi sprevod. Naprej stopa pastir s svetilnico v roki, za njim gre gospodar, meče kadilo na žerjavico in glasno moli. Zadaž nosi sin posvečeno vodo in oljčno vejico, potem

se vrste drugi otroci in posli. Obhodijo vse hrame in shrambe, povsod kadeč, kropeč in moleč.

Ko se vrnejo v izbo, so prižgane pri jaslicah vse svečice. Mati poklekne, okoli nje otroci, za njimi dekletke in celó moški. Iz pobožnih src se utrga stara božična pesem:

„Pastirci vstanite,
pogledat hitite!“

Po večerji prihajajo sosodje in vsi skupaj čakajo polnočnice. Pripovedujejo si pravljice, pojó si svete pesmi in tako mine čas, da sami ne vedó, kako.

Po Fr. Erjavcu.

29. Božič odpisuje Nadihojci.

*Nadihójca, listek tvoj
sam priletel v dvor je moj!
Črke niso prelepé,
krivousto se drže.
Stežka sem iz njih razbral,
kakšen dar bi tebi dal.
V roci imam zdaj peró,
odgovarjam ž njim takó:
Kaj se nisi bolj učil?
Vsega z vrhom bi dobil:
Konja z meda, nožek zlat,
krivo sabljo, pēčen grad.
Ker premalo si mi znal,
zatorej sem ti poslal
pisan ništrc, ki je tak,
da ga nima zlepa vsak:
V sredi vótel se mi zdi
in ob kraju ga nič ni.
Bodi priden, uči se,
po pečeh ne smuči se,*

*da ti kaj za pirhe dam,
ki jih dve sto voz imam.
Dve sto voz in petdeset,
kadar vúzem pride spet,
svelli vúzem, velik dan,
ki praznuješ ga, kristjan.*

Fr. Levstik.

30. Oče našega kralja.

Oče našega kralja je bil Umberto I. Bil je tako ljubezniv in blag vladar, da so mu po smrti dali pridevek „Dobri“.

Največje veselje mu je bilo lajšati bedo in gorje, kjerkoli je doznal zanju. Ni minil dan, da ne bi bil obdaroval najrazličnejših ljudi, ki jih je zadela nesreča. Če mu je bilo le mogoče, je šel sam med nesrečnike ter jih tolažil tudi z milo besedo. Tako je storil ob priliki, ko je v mestu Napoli razsajala strašna bolezen kolera. Dan za dnem je obiskoval bolnike ter jih bodril.

Nekega dne stopi v siromašno hišo, kjer najde mladega moža, ki je stregel svoji materi in hčeri, ki sta oboleli za kolero. Kralj je takoj poskrbel, da je nesrečna družina dobivala hrano in zdravila za ves čas bolezni.

Ko je čez leto dni ponehala smrtonosna kuga, je kralj vnovič prišel v Napoli. Meščani so ga navdušeno sprejeli. Poklonit so se mu prišli tudi zastopniki delavskih društev. Med temi zastopniki je bil tudi oni mladi delavec. Kralj, ki je imel izvrsten spomin, ga takoj spozna. Ponudi mu roko in ga skrbno vpraša: „Kako je vaši hčerki? Ali je ozdravela vaša dobra mamica?“ In radost mu je zasijala v očeh, ko dozna, da sta obe okrevali. Nato se razgovarja z delavcem še o njegovem opraviilu in zaslužku, tako da je mož pozneje dejal: „Reči moram, da sem bil manj v zadregi, ko sem govoril s svojim kraljem, negoli ko govorim s tvorniškim načelnikom.“

Posebno rad je imel kralj Umberto otroke. Imenoval jih je svoje male prijatelje. Ko se je sprehajal, so ga otroci čestokrat pričakovali ob cesti. On jih je božal po laseh in licih in se ž njimi pogovarjal tako ljubeznivo, da so bili vsi srečni.

Umberto I. je bil ves čas svojega življenja silo delaven. Ves dan je posvetil delu, zvečer pa je najraje ostajal doma v krogu svoje družine, ki jo je zelo ljubil. Nekoč so ga vprašali, zakaj zahaja tako redko v gledišče, ki ga vendar tako visoko ceni. Kralj odgovori: „Odkrito povem, da sem zvečer rajši doma in da grem zgodaj k počitku. Ves dan moram biti kralj in preostanejo mi le večerne ure, v katerih se čutim priprostelega meščana kakor vsi drugi.“

Ljubil je cvetice. V prostem času je sam oskrboval gredice kraljevskega vrta v Quirinalu, kopal zemljo, sejal, presajal, plel. Bil je zgled skrbnega vladarja, neumornega delavca in srčno dobrega človeka.

31. Siromak.

*Kar Bog mi je življenje dal,
odkar sem se zavedel,
pod svojo streho nisem spal,
pri svojih nisem jedel.*

*Svatuje dan za dnevom grad,
po njem veselje vriska ;
a siromaka mraz in glad
pod milim nebom stiska.*

*Kedo z menoj spregovori
besedico prijazno ?
Kedo, kedo razveseli
srce veselja prazno ?*

*Po svetu hodim čisto sam
od praga pa do praga,
nikdo ne vpraša: Kod in kam ?
Z nevoljo vsak pomaga !*

*To pa nadloga vseh nadlog,
to hudo je najhuje,
da, ker sem reven, ker ubog,
me ljudstvo zaničuje.*

*Kdor kruha vbranega ne je,
ni skusil sirotinja,
kaj je trpljenje, on ne ve,
on ne pozna življenja.*

*Za vse je svet dovolj bogat,
in srečni vsi bi bili,
ko kruh delil bi z bratom brat
prav s srčnimi čutili !*

32. Naša kavka.

Stara je že naša kavka, ki smo ji dali ime Pika, in s starostjo je postala nekako modra in mirna. Ko je bila še mlajša, je bila strašno razposajena in poredna. Vedno ji je šlo po glavi, kako bi kje napravila kako nerednost, kako bi komu malo ponagajala. Imeli smo črnoglavčka v kletki. Ta ji ni dal mirú; po vsej sili je hotela do njega. In res se ji je to posrečilo. S kljunom odpre durce, gre noter, pokusi hrano črnoglavčkovo, češ, to bo že kaj posebno dobrega, in nato prevrne skledico iz same hudobije. Prav tako stori z vodo. Nato stopa ponosno iz kletke in kriči od samega veselja. Ptičku samemu pa, to moram reči, ni storila nič hudega.

Meni je nagajala posebno rada, kjer je le mogla. Vedela je, kedaj pridem iz šole domov in na vrt. Čakala me je na drevesu. Ko me zagleda, plane z drevesa nad me, zgrabi mojo čepico, jo odnese na drevo in kriči na vse grlo. Črez nekaj časa pa jo spusti zopet dol na tla, tako da ni bilo nikoli škode.

Nekdaj, ko sem sedel na vrtu in pisal, prileti k meni na mizo pa pogleda, kaj bi se dalo storiti. Ne dolgo pa odpre kljun in prevrne ž njim črnilnik, nato odleti in kriči, češ: Zdaj pa imaš! In res sem imel — črno mizo in črno pisanje. Vedel nisem, ali bi se jezil ali smejal. Preskrbeti sem pa hotel, da se mi ne zgodi več kaj takega. Takoj drugega dne sem zopet sedel na tistem mestu in pisal, ali črnilnik sem bil tako pritrdil, da ga ni bilo moči prevrniti. Nisem se motil, ko sem poznal njeno navado. Kmalu prileti in se spravi zopet nad črnilnik. Poskuša in poskuša, vse zastonj. Jaz pa sem jo gledal in pero sem držal v svoji desni. Kar zgrabi pero in odleti ž njim na drevo, pa kričala je od veselja, kakor še nikdar poprej.

Znano je, da nekateri ptiči radi kradejo: srake, krokarji, vrane in kavke, posebno kaj svetlega. Ali take tatice menda ni med pticami, kakor je naša kavka. Posebno denarja ne more videti. Paziti je treba, da ga hitro ne pograbi in kam ne skrije.

Pa še eno lastnost ima, ki menda ni navadna med ptiči. Če se naš psiček približa gospodinji in ga ona prijazno pogladi po glavi, se začne Pika strašno šopiriti in kričati od jeze, češ: Saj imaš mene; kaj se dobrikaš tistemu nebodigatreba!

Josip Stritar.

33. Zakaj se cigani potepajo po svetu.

Ko so prišli Jožef, Marija in Jezušček v Egipt, so bili silno žejni, zakaj več dni ni bilo najti studenca. Pri prvem vodnjaku naprosijo ljudi, da bi smeli piti. Ti ljudje pa so bili neusmiljenega srca in jim niso dovolili, da bi si ugasili žejo. Vprašajo jih zaničljivo, ali so pozabili pot do doma, da se tako potepajo po svetu. Pitali in žalili so jih z najgršimi pridevki in kletvinami. Rekli so jim celo, da so cigani, kar je veljalo pri Egipčanih za najhujšo sramoto.

Jokaje se je napotila sveta Družina dalje. Bog pa je kaznoval neusmiljene ljudi še tisto uro, da so res pozabili pot do svojega doma in so se začeli potepati po širokem, neznanem svetu. Kamorkoli so prišli, povsod jih je vsak človek črtil in ošteval, jih podil od praga in jim še vode ni privoščil. Nihče jim ni rekel drugače nego cigani. In tako pravimo njihovim naslednikom še dandanes v svařilo in spomin, da pade vsaka kletev nazaj na tistega, ki jo je namenil svojemu bližnjemu.

Janez Trdina.

34. Tam čez jezero.

*Tam čez jezero
in čez gmajnico
je prelepi dom
moje zibelke.*

*Zibali so me
mamica moja,
peli so mi še:
Hija, hajà!*

Narodna pesem.

35. Učeni sin.

Kmetski deček je prišel iz mesta, kjer je hodil v šolo, domov k očetu na počitnice. Bila je ravno košnja. Starši so spravljali seno in bi ga bili radi še tistega dne spravili v skedenj. Oče reče sinu, ki je, roke križem držeč, stal in gledal delavce: „Vzemi grablje in pomagaj nam grabiti!“

Toda sinku se ni hotelo delati. „Učil sem se znanosti,“ odvrne, „vse kmetske besede sem pozabil. Kaj je to: grablje?“ Nato odide po senožeti in stopi slučajno grabljam na zobe. Grabljišče švigne kvišku in ga udari po glavi. Hitro se prime za čelo in vzklikne: „Vražje grablje! Kdo pa jih je vrgel tako nerodno semkaj?“ Oče se nasmehne in reče: „To mi je pa všeč, da se ti je tako hitro vrnil spomin.“

Jošip Wester.

36. Na božji poti.

Na gorici stoji bela romarska cerkev, vidna daleč po deželi. Vabljivo pozdravlja posamezne gručé romarjev, ki se bližajo s počasnimi koraki konec svojega dolgega potovanja, pojoč pobožne pesmi. Spredaj pred krdelom hodi vodnik,

dolg suhoten starec. Na obrazu se mu bere nekaj kakor vese-
lje samega sebe in ponos. In kako ne bi bil ponosen? On sam
iz vsega krdela ve in pozna hribovske poti in steze, on sam
je vse krdelo, kar ga je za njim, od daleč pripeljal sem, da
bodo častili Boga.

Naposled dospejo do svojega namena. Večer je pred
shodnim dnevom. Živo gibanje je po trati okoli cerkve. Ra-
zen romarjev je prišel tudi prekupčevalec, ki razstavlja za
prihodnji dan svoje blago na prodaj. Berači, reveži in postop-
pači so se razpotožili po oglih in ob potih. Ta kaže rano na
goli nogi, stega roko z molkom ovito in prosi milo daru bož-
jega. Tam zopet peva slepec svoje enomerne otožne pesmi
in zbira okrog sebe mlajše radovedne romarje ter polni klo-
buk z darovi, ki mu lete od vseh strani.

Ko razgrne naposled noč svoj črni plašč po zemlji, se
zakurijo velikanski ognji okoli in okoli cerkve. Vse, kar je
opravilo izpoved in ni dobilo v cerkvi prostora za preno-
čišče, sede okrog teh ognjev. Seznanijo se tu možje, ki se niso
prej nikdar videli v življenju in se ne bodo. Govoré in si raz-
lagajo, kakšna je letina tu in tam, koliko so prehodili sveta
in kje je za rogato žival dober in sloveč semenj. Drugi pospé
po trdih tleh in sanje jih prenesó nazaj v daljno domačijo.

Dani se. Romarjev iz bližnjih krajev prihaja čimdalje
več. Prihajajo krčmarji s polnimi sodi, stavijo si šatore in na-
stavljajo vino. Vsa gora je živa, cerkev prepolna.

Služba božja se prične, vse vre k svetemu obhajilu. Pro-
povednik na leci zna poslušalce ganiti do solz in marsikdo
obljubi v tem trenutku, da bo odsihdob živel drugače.

Po dokončanem govoru vre ljudstvo ven. Napolnijo se
kolibe. Vsak romar želi kaj malega kupiti, da bi nesel za spo-
min ali za odpustek domov otrokom. Kdor je radoveden,
opazuje nošo ljudi iz različnih krajev in posluša, kako go-
vori ta kako oni.

Zvečer pa je zopet prazno in samotno okoli cerkvice. Prodajalci so odpeljali svoje blago. Romarji so že daleč na poti proti domu in le pepelnata pogorišča, razhojena tla in ostanki šatorov pričajo, da se je bilo tu sešlo na ta dan mnogo ljudi.

Po Josipu Jurčiču.

37. Sveti Trije kralji.

*Trije kralji, sveti kralji :
Gašper s konjem v zlati halji,
Miha s slonom v halji beli,
Boltežar pa na kameli
v Betlehem so jezdili
in pred hlev prijezdili.*

*Prvi se je ves zamaknil,
drugi k jaslím se pomaknil,
tretji pa je zadaj čakal,
da bi Jezus ne zaplakal,
ko bi videl tretjega,
Boltežarja črnega.*

*Sveti Jožef mu velevala :
„Kralj, le stopi v sredo hleva ;
saj ne bo se zasolzilo
Dete naše, Dete mílo :
Ne boji se črnih lic,
črnih se boji dušic!“*

Silvin Sardenko

38. Pri Makovih.

Huda zima je bila. Ljudje so kar tekali po cesti in sneg je škripal pod nogami. Samo kdor je moral vunkaj, ta je ostavil zakurjeno sobo.

Makovi materi je zmanjkalo soli in Ivanek je moral iti ponjo. V prodajalnico grede, je videl deček, kako so zmrzovale ob cesti in ob hišah uboge ptičice. Zasmilile so se mu sirotke, ki so vzdrgetavale po snegu, ščeperile rahlo perje in silile z glavicami med perutnice, da bi se kolikor toliko očuvale pred mrazom. Ivanek ni utegnil, da bi se pomudil med njimi. Zeblo ga je, kakor bi ga kdo ščipal za nos in ušesa. Zato jo je brž odkuril domov k materi v kuhinjo, a uboge ptičice so se mu tako silno smilile!

Zvečer pa, ko so bili že pojedli žgance in kislo zelje, in se je dedek že spravil k peči na klop, je prisedel k njemu Janezek in mu začel pripovedovati: „Oh, dragi dedek, ko bi videli, kar sem videl jaz!“

„Pa kaj takega si videl?“ ga vpraša dedek.

„Ko sem šel po soli,“ odgovori Ivanek, „sem videl, kako zmrzujejo po cesti in ob hišah uboge ptičice! Vse polno jih je bilo ob hišah in po cesti in zeblo jih je. Oh, ko bi jih mogel vzeti k nam! Dal bi jim vsaj malo žgancev in kislega zelja!“

Ali dedek ni poslušal Ivanka. Nekam se je bil potopil v misli. Pa ni trajalo dolgo, ko spregovori: „Glej, Ivanek! Prav za prav smo mi prav grdi ljudje! Vsega imamo — hvala Bogu — zadosti, a na tiste, ki nimajo prav ničesar, ne mislimo!“

„Ali mislite sedajle na ptičice?“ vpraša vnuk.

„Kajpak! Na ptičice mislim, na tiste ubožice, ki zmrzujejo in trpe lakoto po cesti in ob hišah,“ odgovori ded.

„Jej,“ se začudi Ivanek, „vi pa tudi na vse mislite!“

„A jezi me, da sem začel šele nocoj misliti na ptičice,“ tarna starček. „E, kako je to grda resnica: kadar ima človek sam zadosti, ni mu mar onega, ki se posti!“

In po kratkem molku nadaljuje starček:

„Ali jutri mora biti to takoj drugače! Pod sobnim oknom napravimo deščico in nanjo natresemo zrnja in krušnih

drobtin, da bodo hodili k nam ptički, ubožni, zmrzli in lačni, na zajtrk, obed in večerjo! In navežemo jim na vrstico po kak razklan oreh in strok za poboljšek! A to mora biti precej jutri!”

„Zakaj pa ne že sedajle, ko imava čas?“ vpraša Ivanek.

In ded udari z roko ob koleno in vzklikne veselo: „Lej, saj je res! Pa napraviva takoj deščico in vse, kar je potreba!“

In zapela je žaga in oglasilo se je kladivo in prav kmalu so bili gotovi deščica in dva podstavka, ki jo bosta držala pod oknom.

„Pribijeva pa deščico jutri, zakaj nocoj je že temno. A jutri navsezgodaj pripravimo in pognemo lačnim ptičicam mizico pod našim oknom!“

Ivanek je jedva čakal jutra. Zbudil se je že, ko se je začelo malo, prav malo svitati. Dvignil se je tja k dedovi postelji. In dedek je bil tudi že zbujen. „Dedek,“ zakliče Ivanek, „ali bi ne vstala, da pripraviva lačnim ptičicam zajtrk?“

„Seveda,“ odvrne dedek, „tako morava vstati, zakaj ptičice so že lačne!“

In takoj sta vstala. Pa ni preteklo še dobre pol ure in deščica je bila pritrjena pod oknom in posipana s krušnimi drobtinami in zrnjem. Na vrvcu pa sta visela polovica razklanega oreha in strok. Vse je bilo napravljeno — tako, kakor sta se zmenila prejšnjega večera ded in vnuk.

Odslej pa vam je bilo vse drugače pod Makovim oknom! Vedno je bilo tamkaj vse polno lačnih ptičic — siničič, ki so si hodile tolažit glad in se varovat pred mrzlim snegom. Ta je visela na orehu in kljuvala v sladko jedro, ona se je oprijela stroka, druge so zobale na deščici, a tiste, ki so se bile že nasitile, so se stiskale na veji pod deščico, da jim ni mogel sneg do živega. Druge so pa zopet dohajale, da jih je bilo čimdalje več.

Makov dedek in vnuk nista bila še nikoli tako vesela in zadovoljna kakor odslej, ko sta videla, kako zelo sta ustregla ubogim pernatim pevcem. Samo to je jezilo deda: „I, da se nisem prej spomnil teh lačnih kljunčkov!“ — No, pa saj je bolje pozno kot nikoli!

A še nekaj je bilo dobrega pri vsem tem. Ko so videli ljudje v soseščini, kako skrbita Makov dedek in Ivanek za lačne sirotke, so tudi sami začeli napravljati pod okni enake deščice ter jih posipavati s stvarmi, ki so za prazne želodčke. In vkljub temu, da je bilo mnogo snega in preveč mraza, se je godilo ptičicam pozimi dokaj dobro — no, če že ne dobro, pa vsaj tako, da niso čutile večnega glada in hude, neusmiljene zime.

Po Eng. Ganglu.

39. Kolovrat.

Bodi mi pozdravljen, stari znanec moj, pošteni kolovrat! Ko te gledam, vzbujajo se mi spomini mojih otroških let, tako ljubi, tako živi spomini!

Izmed naših poljskih pridelkov mi je lan v posebno prijetnem spominu. Kako lepo je videti laneno njivo v cvetju! Zlasti ko potegne vetrič po njej, da se delajo valovi, je človeku, kakor da bi videl sinje jezero ali morje pred seboj. Potem pa, ko se lan tare. Nekako prijetno se čuje, posebno zvečer, glas trlic iz daljave. Ko se približaš teriški jami, lepo je gledati urne terice; videti je deklicam, da jim je to delo posebno povšeči. Dobre volje so, pojó, kakor znajo peti slovenska dekleta; pa pošalijo se tudi rade med seboj.

Nazadnje se pa prede; največ v dolgih zimskih večerih. Zunaj sneg in mraz, pa sever zatuli zdaj pa zdaj kakor lačen volk ob oglih. V izbi pa je lepo gorko; tako prijetno se sedi na klopi ob gorki peči ter posluša prijetno brnenje kolovratov. Tako sem sedel jaz v svojih otroških letih, kolovrate pa so

sukale mati in sestre in včasih tudi kako vaško dekle. Ne sam; poleg mene je stal poštenjak, ki ga nisem več videl potem in ga pač tudi ne bom — črni čelešnjak ali čelesnik, kakor mu pravijo drugod. Ta nam je nadomestoval današnje svetilke.

Moj Bog, kaj vse človek doživi, če živi dolgo časa! Nekdaj mi je svetila goreča treska, zdaj pa mi sveti električna luč. In vmes med njima: „leščerba“, sveča, lojeva in voščena, svetilnica z lanenim oljem, potlej s petrolejem, in plin. Samo solnce nam je ostalo isto ter sveti še, kakor pred stoletji gospodu in kmetu. Jaz si ne morem prav misliti kolovrata brez čelešnjaka z gorečo tresko. Jaz sem mu pa stregel; otrinjal sem skrbno tresko ali luč, kakor smo dejali pri nas; in ko je dogorela, vtaknil in prižgal sem drugo. Ta služba se mi je zdela kaj imenitna. Moško sem sedel na klopi ter zdaj pa zdaj malo pozvonil z nogami, ker mi seveda niso segale do tal.

Zdaj se bom pa malo pohvalil; upam, da se mi ne bo zamerilo, češ: lastna hvala, cena mala. Za kobilice na naših kolovratih, ne tiste, ki skačejo po travi, sem skrbel jaz. Tiste navadne kljuge ali kavke mi niso bile po volji; izmislil sem si drugo. S svojim čednim nožičem, ki mi ga je bil prinesel oče s sejma, ne s kakim nerodnim pipcem, kakršne imajo navadno dečki na kmetih, sem iz trdega lesa za kobilice izrezljal različne sekirice. Kaj takega ni bilo videti poprej in menda tudi ne pozneje. Menda se mi je potem še mnogokaj in sicer težjega posrečilo v življenju; ali tistih kobilic v podobi sekiric se še zdaj spominjam z nekim posebnim veseljem.

J. Stritar.

40. Biseri v morju.

Biseri ležijo v morju

v globočini skriti,

svetli, beli biseri.

Kdo jih če loviti?

*Skopo hrani sinje morje
svoj zaklad najdražji;
pred očmi človeškimi
noč in dan ga straži.*

*Samo jedenkrat na leto
tisti hip napači:
vrže bisere ob breg
morje v temni noči.*

*Hej, vihar divja in tuli
in vali valove!*

*Butajo, zaganjajo
jezni se v bregove.*

*Ziblje morje se in brizga
kvišku bele pene,
da se tresejo pred njim
skalovite stene.*

*Kdo si upa v uri taki
bisere loviti?*

*Kdor junak je brez strahu,
more jih dobiti.*

Anton Askerc.

41. Ljubezen do domovine.

Zakaj ljubimo svojo domovino?

Domovino ljubim, ker sta se mi v njej porodila oče in mati; ker so v njej pokopani dragi mrtveci, ki po njih joče mati in ki jih spoštuje oče; ker sem se v njej porodil jaz.

Oh, ti zdaj še ne moreš prav čutiti te ljubezni! Čutil jo boš, ko odrasteš, ko boš mož, kadar po dolgi odsotnosti ugledaš daleč na obzorju visoke, sinje gore svoje domovine;

čutil jo boš, ko ti bo nepopisna mehkoza zalivala oko in ti izvabljala iz srca radostne vzklike. Čutil jo boš v daljni, tuji zemlji, kjer te bo srce zavedlo k rokodelcu, ki si ga mimogrede čul, da je izpregovoril besedico tvojega jezika. Čutil jo boš bolešno in s ponosnim zaničevanjem, in rdečica ti bo oblila lica, ko začuješ iz tujčevih ust nespodobno besedo o svoji domovini, o svojem jeziku; ko zaslišiš, da se tujec roga slavni preteklosti junaškega in mučeniškega naroda tvojega; ko boš videl, da se njega najdražje svetinje teptajo v prah.

Silneje še in ponosneje pa jo boš čutil onega dne, ko bo sovražna četa pretela z vojno tvoji domovini in boš čul žvenketajoče orožje od vseh strani, ko boš videl, kako hité mladenci v brezštevilnih krdelih osvobajati domovino, kako jih očetje poljubljajo in osrčujejo! — Pogum velja! — Kako se posljavljajo matere od sinov, kličeč jim: Zmaga in Bog z vami!

Kakor nebeško radost jo boš čutil, ako boš tolikanj srečen ter boš videl, kako se vračajo izredčeni, utrujeni, raztrgani in strašno zdelani polki v rojstno ti mesto: v očeh zmagovalen ponos, v rokah prestreljene zastave, spremljane od brezštevilne čete neustrašenih junakov z obvezanimi glavami in prestreljenimi udi; poleg njih pa nešteta množica ljudstva, ki pleše od radosti in jih obsipava s cvetličjem, čestitkami in poljubi. Tedaj boš razumel ljubezen do domovine!

Sveta je in vzvišena ta ljubezen; tako sveta, da bi te ne mogel sprejeti drugače nego žalostnega srca, ako bi se mi vrnil zdrav iz bitke, pa bi si bil z zvijačo rešil življenje! Nikdar, nikdar več bi te ne mogel ljubiti! Umreti bi moral od žalosti in sramote!

42. Kanglica.

*Deklica šla je po vodó
z lepo srebrno kanglico.*

*Zora na nebu sevala,
ptičica v logu pevala.*

Jagoda zrela nudi se:

„Daj, le za hip pomudi se!“

„Jagoda rdečka — dober dan!

Ali moj bratec je bolan,

in on ozdravel prej ne bo,

da mu prinesem z vrelca vodó,

deklica moram zajeti jo,

predno še solnce obsveti jo...“

Hladne vodice zajela je,

bistro domov odhitela je.

Deklica šla je po vodo

z lepo srebrno kanglico,

deklica je domov prišla,

kanglica bila zlata vsa.

Oton Župančič.

43. Osel in lisica.

„Kam pa ti, rjavka?“ vpraša osel lisico, pasoč se ob robu zelenega gozda.

„V vas po pečenko, ker jutri je nedelja, pa se ne spodobi, da bi kdo izmed nas onečašchal božji dan. Treba si je še o pravem času poskrbeti, česar je treba. Kako pa ti, dolgouhi sivec? Ali ne posvečuješ svetega dneva?“

„Že na vse zgodaj moram nositi vodo, potlej me vpreže moj gospodar v voziček in vleči mu ga moram na vse strani

po sejmiščih. Ali to še ni dosti, da trpim glad in žejo, nego vesel moram biti, kadar dobim poleg leskovke pest sena ali grizljaj trave. Oj, kako srečna si ti, ker imaš sedem nedelj v tednu!“

„Ako želiš tudi ti imeti sedem nedelj v tednu,“ odgovori lisica, „pobegni gospodarju in hrani se kakor jaz in moji sorodniki! Po gozdu ti raste toliko tečne in okusne solate, da je ne pohrustate vse leto ti in sto tvojih bratov.“

„Oj, da, da!“ vzdihne osel in glasno zariga.

Lisica se pa izgubi v goščo, ker se bliža gospodar dolgouhega sivca, da bi zopet pognal živinče domov.

Ko se osel nekega dne zopet pase v senci kraj zelenega gozda, se spomni prijetnih lisičinih besed in prebitega življenja ter pobegne v gozd. Po kratkem potu pride do širokega prostora, kjer je drevje posekano in kjer raste obilo osata.

„Ali bo to življenje!“ si misli in hlasta po zelenem osatu. Ali skoro pride gospodar z dolgo leskovko v roki ter nažene ubogega sivca domov.

Ko se osel zopet pase kraj zelenega gozda v senci, pride lisica in pravi: „No, sivče, kako je s tvojo svobodo?“

„Vse moje nadeje in želje po svobodi mi je izbil gospodar z debelo leskovko iz glave!“ odgovori osel in tožno zariga.

Lisica se mu porogljivo nasmeje in pravi:

„Osel, zapomni si: Kdor zna prav ceniti svobodo, je ne pozabi že v prvem zelniku!“

Jož. Lavrič.

44. Zakaj ni vode na Krasu.

(Legenda.)

*V naravi pihljal je večerni veter
in legala noč je na mesto in vas,
tedaj sta prispela Kristus in Peter
vsa trudna od dolgega pota na Kras.*

Brž Peter potrka na duri prve
in v veži ponižno vpraša moža:
„Imate li, oča, kaj strehe in mrve,
da bi prenočila pri vas midva?“

Pogleda ju kmet in malo premisli,
potem pa reče: „Kar morem, to dam.
Lahko odideta spat na svišli,
a ozek celó za družino je hram.“

Na klin zadovoljen torbo obesi
in s Kristusom Peter odide spat.
Zatisneta kmalu na mrví očesi
in v sen se oba zamakneta zlat.

Tedaj gospodar nju torbo sname
in gnjat začuden izvleče iz nje.
Neznana slast vso družino objame,
in kmetu željâ utriplje srcé.

Poišče leseno tnalce na cesti,
potisne jo v Petrovo torbo, meneč:
„Saj potnika gnjati ne smeta jesti,
sicer sta žejna na poti preveč.“

Ne vzide na nebu še jutranja zarja,
na mrví zbudita neznanca se že.
Presrčno zahvalita gospodarja
in Peter spet vrže torbo na se.

Med potjo ob drevju pa Peter reče:
„Poglej tu v studencu vodico hladno,
jaz v torbi že dolgo prenašam pleče;
počakajva tu in pojejva meso!“

*In Peter sede na sočnato travo
pod senco vrbinih rosnih peres.
Osupel in jezen zamaje glavo,
iz torbe popotne privleče — les.*

*„Nesrečni tat,“ nevoljen zakliče,
„kaznuj ga, Gospod, vse sosede ž njim!“
Odvrne Kristus: „Kar kazni se tiče,
naloži jo ti in jaz jo zvršim.“*

*Premišlja Peter nekoliko časa,
Gospoda mogočnega prosi tako:
„Vsa voda naenkrat izgini s Krasa,
da žejo trpe, ki so jedli meso.“*

*Usahne studenec ob njem ob tej priči,
potegne čez brda veter sušeč.
Ne dajejo vrelcev ne doli ne griči. —
Od takrat na Krasu ni vode več.*

Anton Medved.

45. Domačija.

Pavle je bil sin Martinovca, kajžarja s hriba; štiriin-dvajset let mu je bilo, ko je prodal svojo hišo in se odpravil v Ameriko.

Jedva je imel v roki denar in jedva je vedel, da bajta ni več njegova, jo je pogledal s strmečimi očmi in je spoznal nenadoma, da jo ima od srca rad. Vsa drugačna je bila bajta, ves drugačen svet okoli nje. Vsako veselje njegovo in vsaka njegova bridkost, vse je bilo napisano na tej bajti z različnimi črkami, ki bi jih nobena roka ne izbrisala in nobena voda ne izprala. Bajta je imela spredaj samo dvoje majhnih in ozkih oken. Ko se je Pavle poslavljal, se mu je zdelo, da gle-

data okni za njim kakor dvoje žalostnih, očitajočih oči; in da ga kličeta in da pravita:

„Ne očeta nimaš in ne matere, nikogar ni, da bi te v bridkosti tolažil in da bi se veselil s teboj. Kakor ti je dom sirotin in ubog, zdaj ti je oče in mati, sestra in brat. Poslušaj njegovo besedo, kakor da bi mater poslušal!“

In res se je Pavletu zdelo, da sliši njegovo besedo.

„Če ti je popotniku sreča milostna, Bog ti jo blagoslovi. Ali kadar boš jokal, za kom boš jokal? Kadar bodo zaradi vsega hudega splasene tvoje misli, kam bodo bežale? Še enkrat se ozri in nikoli ne boš pozabil ne mojih besed ne mojih oči.“

Pavletu pa je bilo, kakor da se poslavlja od matere — tam stoji na pragu, za njim gleda, za sinom popotnikom in njene oči so vse solzne.

Takrat je obšla Pavleta grenka misel:

„Kaj ne bi rajši ostal? Uboštvo in žalost je tukaj, ali oboje vidim pred seboj kakor svojo dlan, nič mi ni skritega; vidim, kako bom živel in kako bom nekoč umrl. Trda bo zemlja, ki jo bom obdeloval, ali moja bo; trd bo kruh, ki ga bom jedel, ali moj bo. Kaj je tam za morjem? Devet jih je obogatelo, devetkrat devetdeset pa jih je poginilo od gladu in vsega hudega.“

Že ob tisti grenki uri slovesa je Pavle občutil, da ni hrepenenja tako globokega, nego je hrepenenje po grudi; nobeno drugo ne živi v srečo do poslednje kaplje, ne gloje v glavi do poslednje misli. Kdor je bil tako blagoslovljen, da je mogel reči: „Ta kos zemlje, pa če je še tako majhen, da bi ga z dlanjo pokril, je moj; moje roke so ga napravile rodovitnega, pot od mojega čela ga je gnojil!“ — kdor je tako rekel, ne pozabi na tisto ped zemlje nikdar več. Vkoreninil se je vanjo z vsem srcem in z vso mislijo, koprenenje po nji ga spremlja po vseh

daljnih potih, čez dežele in čez morje; še ob poslednji uri jo pozdravljajo umirajoče oči. Vsem tistim, ki so šli grenkega kruha služiti v Westfalijo in v Ameriko — kam jim hlepe oči v samotnih urah? Čez gore in doline in preko morja, tja na osameli dom, na kamenito grudo, na sirotno bajto pod klan-
cem, na močvirno loko ob potoku. Sree zajoka od bolnega ko-
prnenja in roka se zgane, da bi pobožala tisto kamenito grudo
kakor mati spečega otroka, kakor sin mrtvo mater.

Take misli so prešinile Pavletovo srce; povesel je glavo in do solz mu je bilo, ko se je poslovil brez besed. Hitro je šle po klancu nizdol in se ni več ozrl.

Ivan Cankar.

46. Zvon na poti.

*Otrok je bil, ki nikdar ni
v nedeljo hodil k maši,
in kadar zval je zvon ljudi,
tedaj je bil na paši.*

*Dé mati mu: „Pozivlje zvon
v cerkveni hram glasno te,
in če ne pojdeš, v hipu on
bo prišel jezen póte“.*

*Nato otrok: „Kakó le bi
prikimal zvon po mene?“
In že, kot šel iz šole bi,
na trate gre zelene.*

*Ne klenka, klenka v linah zvon,
plašili pač so mati!
A strah in groza! — zadaj on
črez njive kolovrati.*

*Otrok od straha samega
ihteč kot v sanjah bega,
da hudi zvon ne vzame ga
in da ne skrije v se ga.*

*Črez polje, trate in steze,
črez hrib in cesto belo
hiti, beži, kot veter gre
v cerkveni hram, v kapelo.*

*In kadar na gospodov dan
zvon zopet se razlega,
tedaj ne čaka, da črez plan
prišel bi spet po njega.*

Goethe-Funtek.

47. Silvo.

Silvo je bil učiteljev sin. Dokler še ni hodil v šolo — ej, lahko njemu! Igral se je z drugimi otroci na vasi in je ž njimi vred užival vso zlato svobodo brezskrbnih mladih let.

Pa je tudi njemu dospela doba, ko je moral dati slovo samemu igranju. Prišel je čas, da je moral v šolo — seveda k svojemu očetu, ker ni bilo v vasi drugega učitelja.

Oče je Silva poklical k sebi in mu dejal z resnim glasom: „Sedaj pojdeš v učilnico. Da mi boš miren in pazljiv; zakaj kakor proti vsakomur, bom tudi proti tebi strog in neizprosen, ako ne boš tak, kakršen mora biti vsak učenec med poukom!“

Od kraja je res bilo tako: Silvo je sedel lepo mirno, roke na klopi, oči pa uprte v učitelja očeta.

Pa si je deček začel misliti: „Hm, moj oče je moj učitelj. Zato mi pa gre vendarle nekaj več pravice, nego jih imajo drugi učenci.“

In začel se je premikati na sedežu in nagajati sosedu — součencu na levi in desni, da je bilo tudi očetu — učitelju preveč. Ta je vstal izza mize, stopil do Silvove klopi, brez vsake besede prijel dečka za roko in ga odtiral — v kot! — Ostali učenci pa so spoznali, da so v šoli učitelju res vsi enaki, ker ne prizanaša niti lastnemu sinu. In odslej so ljubili učitelja še bolj in so bili pridni in pazljivi. Pa Silvo tudi.

Eng. Gangl.

48. Dekle in morje.

*Stoji dekle na bregu morja
pa gleda, gleda pa veli:
„Kako te ljubim morje krasno,
izza otroških svojih dni!*

*Očarana te gledam vselej,
zamaknjena v to sinjo plan.
Uganka si mi tajnovita,
ki nanjo mislim noč in dan.*

*Povej, zakaj spreminjaš barvo,
skrivnostno morje, vsaki čas?
Zakaj drugačen vsako uro
tvoj veličastni je obraz?*

*Sedaj ležiš pred mano mirno
in solnčni te poljublja žar,
zdaj stočeš in bučiš ob skalah
in biča črni te vihar!“ —*

*Ob breg zapljuska val mogočen,
razpeni se in razprši
na skali pred dekletom mladim,
tako ji morje govori:*

„Dekle ti lepo, radovedno,
saj tudi jaz imam srce,
ki čuti žalost in veselje,
ki čuti srečo in gorje!

Povej, kdo vidi več veselja
ko jaz, ki ves obsegam svet?
Kdo vidi več trpljenja, boli
pod nebom nego moj pogled?

Oj, koliko ljudi prenašam
na vse vetrove dan na dan!
Kaj doživim vsak dan, kaj vidim
jaz neizmerni ocean!

In kar občuti moja duša,
obličja mojega odsev
ti kaže: Zdaj sem dobre volje,
zdaj srd razburja me in gnev.“ —

Zapljuska morje ob skalovje,
razpeni se in zašumi.
Na bregu pa ga gleda, gleda
dekle, zamišljena stoji.

Anton Aškerc.

49. Viktor Emanuel II.

Ko se je bil l. 1849. po izgubljeni bitki kralj Karol Albert odpovedal prestolu in izročil vladu svojemu sinu Viktorju Emanuelu II., se je ta sestal z avstrijskim maršalom Radeckim. Radecki je mlademu kralju obetal ugoden mir pod pogojem, da prekliče za svojo državo ustavo. Viktor Emanuel odbije ogorčen ponudbo rekoč: „Moja rodovina pozna pač pot v prognanstvo, ali poti sramote ne pozna!“

Radecki je na te besede ostrmel in je rekel po kraljevem odhodu svojim generalom: „Ta mož ima plemenito srce in delal nam bo vsem še mnogo predglavic.“

* * *

Tudi v vojni leta 1866. je Viktor Emanuel često izpostavljaj svoje življenje. Ob neki taki priliki ga opozori neki častnik, naj bolj pazi nase ter naj misli na svoje drage.

Kralj mu odvrne: „Dragi moj, če bi mi iz savojske hiše bili ostali doma, medtem ko so se bojevali naši vojaki, bi že kdaj bili tam, kjer so danes Burbonci.“

* * *

Nekoč se je Viktor Emanuel II. vračal v malem vozičku z lova. Tedaj zapazi na potu kmetiča, ki se je zaman trudil, da bi pognal svoj voz naprej. Eno kolo se mu je namreč zadrlo v blato.

„Kaj pa je oče?“ vpraša kralj. „Ne pojdemo naprej?“ „Kako naj bi šli,“ odgovori kmet, ki ni poznal kralja, „ko mi pa nihče ne pomaga.“

„Počakajte!“ reče kralj in skoči s svojega vozička ter se upre v kmetov voz in poriva, dokler se ta res ne zgane z mesta.

* * *

Kralj je tudi visoko cenil delavce in ponovno se je pogovarjal z njimi. Nekega dne se pomenkuje z nekim delavcem in mu ob slovesu ponudi roko.

„Oj, veličanstvo,“ vzklikne delavec zmeden, „moja roka je žaljava!“

„Saj je moja tudi,“ odvrne Viktor Emanuel, mu stisne desnico in dostavi: „Ti si pridobil žalje pri svojem orodju, jaz pa pri orožju, ki sem ga sukal v boju za svobodo naše domovine.“

* * *

Na smrtni postelji je veliki kralj ohranil vso svojo srčnost. Svojega sina Umberta je opominjal: „Priporočam ti neustrašljivost ter ljubezen do domovine in do svobode.“

Poslovil se je od vseh svojih ter mirno preminil. Zadnje njegove besede so bile: „Sinovi, sinovi!“

—x—

50. Vojaška.

*Pet črevljev merim, palcev pet.
Adijo ljubi starši,
in z Bogom vi tovarši!
Dopolnil sem devetnajst let;
pet črevljev merim, palcev pet,
in čvrste sem postave
od nog do glave.*

*Saj vem, da mora vsak umret',
in iti vsak k pokoju,
na post'lji ali v boju,
potrta starost, mladi cvet. —
Pet črevljev merim, palcev pet;
veselo čem živeti,
junaško — umreti.*

51. Giuseppe Garibaldi.

Nekoč se je Garibaldi sprehajal ob morskem obrežju. Tedaj zapazi, da se je na morju prevrnila barčica, v kateri je sedelo nekaj dečkov. Brez obotavljanja skoči v morske valove in reši dečke, ki so se že potapljali.

Takrat je bil Garibaldi jedva trinajst let star. Iz srčnega

dečka je postal drzen morнар in pogumen bojevnik, ki se je kmalu boril povsod, kjer je ljudstvo hrepenelo po svobodi. Ker pa je neizmerno ljubil svojo domovino, je kaj naravno, da se je bojeval z vsemi svojimi močmi za njeno svobodo in ujedinjenje. Sestavil je čete prostovoljcev, ki so prihitali na njegov klic iz vseh italijanskih pokrajin, in ki so se po njegovem imenu zvali „Garibaldinci“. Nosili so „Garibaldinci“ rdeče srajce in s slabim orožjem so izvršili prav junške čine.

Dasi se je Garibaldi bil v štiridesetih bitkah in je bil desetkrat ranjen, bil je kaj priprost in ponižen. Ko so ga nekoč vprašali po njegovem stanu je odvrnil: „Jaz sem se sicer boril vse življenje za svobodo naše domovine in morda se bom še, ali po svojem stanu sem kmetovalec.“

Takrat je namreč že odložil generalsko čast in je obdeležoval na otoku Caprera svoje skromno posestvo.

Bil je Garibaldi zelo dobrosrčen, prijatelju pobratimu je vse daroval, kar je imel, če ga je videl v siromaštvu. Nekoč so mu očitali, da na ta način razdaja vse svoje imetje. Odgovoril je: „Rodil sem se brez srajce, zdaj jih imam dvoje; eno tedaj lahko darujem.“

—x—

52. Cvetoča breskva.

*Se gola je črešnja in mrtva je trta
in ne zelené še osušene trave;
le breskvini cveti, ko zvezde krvave,
gorijo v ogradi samotnega vrta.*

*Metulji in vetriči so in svileni
razúzdani žarki vsakdanji ji gosti.
Ko vsa se razda jim v lahki norosti,
bo suha štrlela sred bujne jeseni.*

Alojzij Gradnik.

53. Moje veselje.

Od nekdam sem imel veselje do ptičev. To nedolžno veselje me je spremljalo v življenju od mladih nog do sive glave, do današnjega dne. Kot otrok sem posebno spomladi rad pohajal in iztikal po našem gozdu ne daleč od hiše. V mislih so mi bili samo ljubi ptički, kosi, penice in črnoglavke, ki jih je bilo tam mnogo po drevju in po grmovju. Vesel sem poslušal njih petje, pa gledal jih, ko so skakali in se izpreletavali od drevesa do drevesa, z veje na vejo. O, ko bi hotel eden k meni prileteti, mislil sem si; saj bi mu nič ne storil; rad bi ga imel, tako rad, pa lepo skrbel bi zanj, da bi imel vsega dovolj, česar si želi tako ljuba živalca. Molil sem jim ročico, pa klical jih in vabil s sladkimi besedami, ali vse zastonj! Bali se me niso ravno, ali prav zaupali mi tudi niso; mislili so si pač: Bolje tako. Tudi za črviča se niso zmenili, ki

sem jim ga molil in ponujal; hrane so si dobivali sami do ostanka.

Največje veselje pa mi je bilo, ko sem našel na kaki smrečici ali v grmu skrito gnezdo z jajčki ali pa mladiči. Če so bila jajčka, prišel sem, kadar sem le mogel, gledat, kako je starka čepela v njem pa valila. Hitro se me je privadila, tako da se me ni ustrašila in izletela, ko sem se tiho približal. Pa sva se gledala, jaz njo, ona pa mene. Mislila si je pač: Tega malega človeka se mi ni bati, videti ni hudoben. Mene je pa veselilo, da mi tako zaupa; nič žalega bi ji ne bil storil za ne vem kaj na svetu. Ne samo to, branil bi jo bil, ako treba, na vso moč; boril bi se bil za njo z vsakim sovražnikom, seveda, ko bi ne bil veliko večji in hujši od mene! Kako veselje naposled, ko pridem nekoč pa zagledam namesto jajčec enoliko mladih ptičkov ali pa enega manj. Starke namreč ni bilo v gnezdu, ker je iskala hrane svojim otročičem. On ji je pa pomagal kakor dober gospodar in oče; posebno prvi čas je moral biti kaj priden, ker je ona, dokler so bili mladiči še majhni in goli, navadno čepela na njih in jih grela. Zdaj se mu ni ljubilo, ker je imel toliko skrbi in tudi utegnil ni peti kakor prej, ko je ona valila, on pa je kje blizu nje sedel in ji prepeval za kratek čas. Ko so bili po tolikem trudu mladiči že godni, da so mogli zapustiti svoje tesno gnezdece, smo bili vsi trije veseli; on in ona, ki sta se tako trudila in skrbela, in jaz, ki sem z veseljem in s skrbjo gledal njuno početje. Srečni in veseli pa so bili tudi mladiči, ki se jim je tako dobro godilo na svetu.

Jož. Stritar.

54. Plačilo za resnico.

Bil je nekdanj šaljivec, ki je hodil po svetu od kraja do kraja ter povsod uganjal svoje burke. Nekega večera sede pred hišo nekega kmeta na klop, da bi se nekoliko oddahnil.

Ko pride kmet s polja domov in ga vidi pred hišo sedeti, ga vpraša: „Kaj pa sediš tukaj? Zakaj ne greš v hišo, saj vidiš, da se že dela noč?“

Šaljivec odgovori: „Dragi prijatelj! Imam neko navado, katera ni nikomur všeč. Po vsej vasi sem že povpraševal, ali nobeden me noče imeti čez noč. Zato hočem rajši tukajle prenočiti, jutri bo znabiti bolje.“

Kmet, radoveden, kakšno navado ima tujec, vpraša dalje: „Povej mi vendar, kakšno navado pa imaš?“

Oni odgovori: „Jaz povem vsakemu resnico, zato me pa noče nobeden čez noč.“

„O, saj je to vendar prav lepa navada! Pojdi le z menoj v hišo, prav prijeten gost si mi; resnica se mora spoštovati!“

Ideta v hišo. Kmet veli ženi: „Jera, pripravi prav dobro večerjo, gosta imamo v hiši!“

Ko sedejo k jedi, opazuje gost vse natanko in vidi, da ima gospodar eno oko zavezano, njegova žena in hišni maček pa sta na eno oko slepa.

Čez nekoliko časa pravi gospodar: „Prijatelj, vi ste ravno poprej dejali, da povsod govorite resnico, povejte tudi meni kako resnico.“

Gost mu odgovori: „Gotovo bi vam jo rad povedal, ali dobro vem, da boste hudi name.“

„O ne, gotovo ne,“ odgovori kmet.

„Torej vam povem resnico, ker jo želite izvedeti,“ začne prekanjenec in pravi: „Glejte, tako dobri ljudje ste v tej hiši in vendar imate vsi skupaj, namreč vi, vaša žena in vaš maček le troje oči!“

Ko kmet to sliši, se razjezi, zagrabi burklje in požene zviteža iz hiše.

To je bilo prekanjencu plačilo za resnico.

55. Muca, maca.

Muca, maca,
 bolna taca ?
 Kje si bila, kaj storila,
 da soseda te spodila ?
 „V kuhinji sem se mudila,
 pa me mati je spazila,
 jezo name je razlila.
 Jaz sem se za lonec skrila,
 a preveč nerodna bila ;
 lonec mleka prekucnila,
 pa jej smetano skazila.
 Mati me je z metlo : „štrec !“
 Pa še v rebra nekaj brc.

Narodna.

56. Spomini na ljudsko šolo.

Ko sem ob zimskih večerih poslušal očeta, ki nam je bral iz knjig, sem bil žalosten in jezen sam nase, da smo v Abecedniku jedva pri malih črkah. In nisem čakal, da bi šele konec šolskega leta bil gotov z velikimi, na svojo pest sem se jih lotil in izkušal potem svoje znanje v vsaki knjigi. Počasi je šlo, a šlo je vendar in vesel sem bil.

Drugo leto so mi šle črke, kakor bi bral lešnike — še kazalca nisem več rabil. Gospod Stritar je poslal ono leto meni in vsem, ki so radi brali, svojo prvo mladinsko knjigo „Pod lipo“. To je bilo veselja ž njo ! Slike, pesmice in gospod Koren — naučil sem se skoro vso knjigo na pamet.

Tretje leto popoldanske šole je minilo in težko sem čakal septembra, ko bom že dopoldne v šoli. Sama knjiga me je bilo in često sem jih radi tega dobil, ker so me težko pripravili do drugega dela. September je prišel in jaz sem se

oddahnil, ko je zapel šolski zvonec s svojim drobnim glasom, kakor da bi ga bila sama mladost in samo veselje.

V šoli se mi je zdelo vse lepše kot prejšnja leta, ker je šlo vse bolj hitro in smo se učili še novih predmetov, o katerih prej nisem sanjal. Neke sobote nam je povedal učitelj, da bo izposojeval knjige iz šolske knjižnice. Ob enajstih smo šli za njim. Starejši so izbirali, mi pa, ki smo bili prvič deležni dobrote in prednosti dopoldanske šole, smo čakali, kaj dobimo. Dobil sem „Vrtec“. Vesel sem tekel domov in preden je minil teden, sem ga prebral do zadnje strani. In nisem baš čakal sobote, da bi dobil novega. Tako je šlo od tedna do tedna in do konca leta sem prebral vse letnike. Drugo leto sem bral Kristofa Šmida in razne mladinske knjižice, vmes pa še vedno „Vrtec“.

„Vrtec“ je tako vplival name, da sem lepega popoldneva doma zvezal zvezek, naslikal naslovno stran in začel pisati povest o nožu in leskovkah, potem pesmi, uganke in še vabilo na naročbo. Drugi dan je bil list gotov in nesel sem ga v šolo. Pokazal sem ga najboljšim prijateljem in dobil pet, šest naročkov in menda dve naročnici. Denarja nismo imeli — zato je bila naročnina pač čisto preprosta, enostavna: gumbi!

Po dr. Jos. Lovrenčiču.

57. Starka in kosec.

(Legenda.)

*Potovala sta po svetu
Kristus in učenec Peter
in prišla do borne kočee
in potrkala na vrata
in vprašala bedno starko:
„Žena, kje imaš kosilo?“
„V božjih rokah,“ starka reče,
solza z lica ji priteče.*

*In naprej sta potovala
 Kristus in učenec Peter
 in prišla do senožeti
 in mladeniča vprašala :
 „Kosec, kje imaš kosilo?“
 „Kaj to vama mari, tujca!“
 ostro ju zavrne kosec.
 Lakomen se je ustrašil,
 da ga ne bi zaprosila
 lačna potnika jedila.*

*In naprej sta potovala
 Kristus in učenec Peter
 in prišla sta do potoka.
 Tam imel je kosec skrito
 v senci vrb kosilo svoje.
 Vzdigne s tal posodo Kristus
 in jo da učencu Petru :
 „Nesi to ubogi starki
 in povej, da res je bilo
 v božjih rokah nje kosilo“.*

Anton Medved.

58. Pomlad.

*Mladó je nebó se razpelo
 in jasno ko ribje okó ;
 ščink, ščinkavec ščinka veselo,
 ko grm zelení in drevó.*

*Trobentice, zvončke, zlatice
 bučela obira brenčé ;
 igrajo se v solncu mušice,
 metulj spreletava se že.*

*Pastirček pri čredi prepera
in uka, pomladi vesel ;
pred hišo se starček ogreva,
kožušček je solncu odpel.*

*Kakó je lepó zdaj na sveti,
čast pojmo in hvalo Bogu,
ki dal nam je spet doživeti
to rajsko lepoto — juhu!*

Josip Stritar.

59. Ah ti bori.

*Ah, ti bori, moji bori
vnovič zaduhteli so,
glasno na zeleni gori
ptički jim zapeli so.*

*Vnovič skozi temne veje
solnce je prodiralo,
vedno slabše, počasneje,
kakor da bi umiralo.*

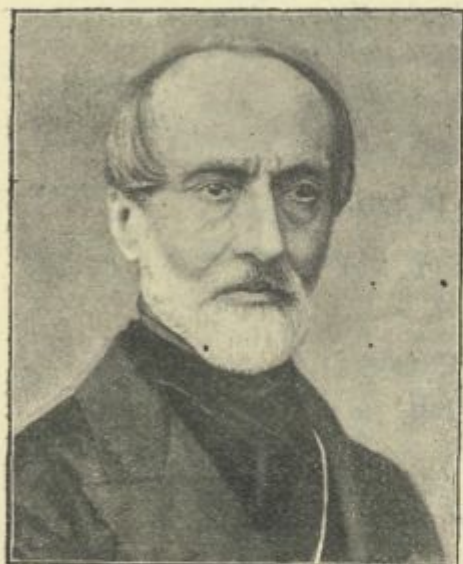
*In potočka pesmi rahle
v dalji so pojemale,
vetrnice se nadahle
ob njih so objemale.*

*Ah, pihljali so, vršali
vetrci lahno, lahno —
tiho bori tu so stali,
plul mir božji nad zemljo.*

Aleksandrov-Murn.

60. Giuseppe Mazzini.

Malokdo je ljubil domovino tako iskreno kakor Giuseppe Mazzini, malokdo je toli žrtvoval in toli trpel zanjo. Štirideset let se je moral preganjan in ubožen potikati v tujini, predno se je Italija osvobodila tujčevega jarma. Zato

je nam Mazzini svetel zgled domoljubja. Posnemati pa ga moramo še v neki drugi čednosti, posnemati moramo tudi njegovo ljubezen do matere. Kako visoko je spoštoval Mazzini mater, kaže nam njegovo pismo, ki ga je pisal prijatelju, kateremu je umrla mati. Pismo se glasi:

„Včeraj si še imel mater na zemlji, danes imaš angela v nebesih; ker vse to, kar je dobro, preživi smrt. Tako tudi ljubezen tvoje matere. Ona

te ljubi zdaj bolj negoli kdaj prej. Ti pa si ji odgovoren za svoja dejanja zdaj bolj negoli prej. Iz ljubezni in spoštovanja do svoje matere moraš postati bolji. Od sedaj naprej vprašaj se pred vsakim svojim dejanjem: „Ali bi bilo to všeč moji materi?“ — ker ona je zdaj tvoj angel varuh, kateremu moraš zaupati vsako misel.“

—x—

61. Giuseppe Verdi.

Verdi je bil sin kmečkih staršev, a že v mladih letih je zelo ljubil lepo petje in glasbo. Kjer koli je mogel, jima je prisluškoval. Nekoč čuje zvoke lepo donečega glasovirja, ki so pri

hajali iz bližnjega dvorca. Popusti tovariše in igre in hiti k dvorcu ter prisluškuje pod oknom. Ali gospodar ga zapazi in ga vpraša: „Kaj pa delaš tukaj?“

„Poslušam!“ odvrne deček.

„In ti je všeč?“ vpraša gospod dalje.

„Pa še kako!“

„Potem pridi noter k nam, kjer boš vse bolje slišal.“

Deček res vstopi v двореc in posluša. Ko gospod vidi, da ima mladi Verdi toliko veselja do glasbe in da je tudi sicer zelo nadarjen, pošlje ga v šole, kjer se je izučil v tej umetnosti. In glej, Verdi je prekosil vse svoje vrstnike ter je postal najimmetnitnejši skladatelj.

—x—

62. Lastovkam.

*Lastovke, oj Bog vas sprimi,
ko po dolgi, ostri zimi
priletele ste nazaj
v mirni naš planinski raj!
Ve pomladi ste znanilke,
dobre sreče ste nosilke,
kjer svoj dom postavite,
blagor tja pripravite.
Gostoljuben strop je moj:
Gnezda svoja nanj pripnite,
tu valite, tu gojite
srečonosni zarod svoj.*

*Skrbno jaz vam branil bom
nežni rod in mali dom.
Tu nikdo se vas ne takne
in mladičev vam nikdo
s kruto roko ne izmakne, —
čuval jaz jih bom zvesto.*

Simon Gregorčič.

63. Pravljica o šivilji in škarjicah.

Zivela je v starih časih v nekem gradu mlada, nedolžna in zelo prijazna deklica Bogdanka. Bila je šivilja in služila je pri grajski gospej. Nekega dne je šivala v svoji tihi sobici, ki je imela okence na vrt. Sama je bila, zato jo je začel napadati dolgčas in tako ji je prišlo v glavo polno čudnih misli in željá. „Kaj, ko bi imela take škarjice, da bi se jim samo reklo :

Škarjice, hrustalke,
po rumeni mizi bézite,
jopico mi urézite !

Pa da bi me poslušale, če bi jim dejala :

Škarjice, hrustalke,
zdaj se pa ustavite,
zdaj pa v kot se spravite !

In da bi se takoj ustavile, to bi bilo lepo !“ je dejala sama pri sebi, pa vendar tako, da jo je lahko slišal tudi kdo drug. Kakor je to izgovorila, je priletela na vejico pred okencem drobna ptica in zapela :

„Oj Bogdanka,
kar si prosila,
to si dobila !“

Ko je deklica to slišala, se je tako ustrašila, da se je zbodla v prstek. Ko pa si ga je obvezovala s platencem in z belo nitjo, je odletela čudna ptičica. To je bilo Bogdanki žal, ko je ni več zagledala. Kako rada bi bila še enkrat čula tiste besede od drobne ptice! „Čakaj,“ si je mislila deklica, „hočem pa vendarle poskusiti, kar je dejala ptica!“ In hitro je zaščeбетala:

„Škarjice, hrustalke,
po rumeni mizi béžite,
jopico mi uréžite!“

In glej ga spačka! Škarjice-hrustalke so se vzdignile in jele rezati belo platno na mizi. Obračale so se hitro kakor kača in rezale tako natančno, da se deklica ni mogla načuditi. In ko je bilo urezano vse platno na mizi, so skočile na skrinjo, da bi tudi tam pričele svoje delo. Toda deklica jim je brzo zaklicala:

„Škarjice, hrustalke,
zdaj pa se ustavite,
zdaj pa v kot se spravite!“

In precej so bile pri miru in so ležale lepo v kotu in niti genile se niso.

To pa to! si je mislila Bogdanka vsa srečna in vesela. Kaj bi ne bila? Zdaj ji ni bilo treba polovico toliko delati kolikor poprej. Ona je samo šivala, rezale so pa škarjice same. Tudi grajska gospa je bila odslej dosti bolj zadovoljna ž njo in kar načuditi se ni mogla, kako more Bogdanka obleko narediti tako lepo natančno in vendar tako hitro. Pride torej nekega dne k njej in reče: „Kako je to, ljuba moja Bogdanka, da zdaj vse tako natančno urežeš in tako hitro se-šiješ, saj prej si potrebovala vedno več časa?“

„Seveda sem ga,“ ji odgovori deklica nedolžno, „saj prej pa tudi nisem imela takih škarjic.“

„Kakšnih škarjic?“ jo vpraša gospa radovedno. In Bogdanka ji vse pove po pravici, kako je prosila takih škarjic, ki bi same rezale, in kako jih je potem dobila. Nato hoče gospa videti škarjice, kako režejo. Ko jih pa vidi, jih hoče dobiti na vsak način od deklice. In ko jih ne more izlepa, izpodi deklico iz gradu, škarjice pa ji vzame.

Vsa žalostna in potrta je šla deklica iz gradu in objokavala svojo nesrečo.

Grajska gospa pa je pohitela vsa vesela v svojo sobo, kjer je imela nakopičenih vse polno lepih oblek pa tudi blaga zanje. Hitro vzame škarjice iz žepa in jih postavi na mizo ter vzklikne:

„Škarjice-hrustalke,
po rumeni mizi béžite,
jopico mi zréžite!“

Škarjice pa so takoj slušale in začele rezati jopico. Ker je namreč gospa rekla „zrežite“ in ne „urežite“, so škarjice trgale vse blago in obleko na drobne kosce. Ali se je gospa prestrašila! Hitro je začela misliti, kaj naj reče, da jih bo zopet ustavila, toda zaman. „Škrt, škrt“ so delale škarjice in razrezale skoraj vso obleko, kar je je bilo v sobi. Ko pa več ni bilo obleke, so se spravile kar na dragoceni plašč, ki je bila vanj ogrnjena gospa, in so jele rezati še njega. Zdaj, zdaj je bila gospa šele v strahu, kaj bo! Kakor brezumna je begala po gradu in otresala hudobne škarjice, toda še zmenile se niso za otresanje, nego so rezale dalje in dalje, da so leteli drobni kosci od dragocenega plašča. Zdajci se spomni gospa v največji sili, da ve le deklica za tiste besede, s katerimi se dado ustaviti škarjice.

Hitro, hitro se tedaj spusti za njo v gozd, kjer zagleda slednjič ubogo deklico. „Reši me, reši me, deklica, škarjic, da mi ne porežejo še te obleke, ki jo imam na sebi! Bogato

te poplašam!“ je jela vpiti za njo. Deklica se skoraj ni mogla zdržati smeha, ko je videla svojo nekdanjo gospo vso obupano in razcapano, vendar pa je hitro vzkliknila:

„Škarjice — hrustalke,
zdaj se brž ustavite
in v moj žep se spravite!“

In res! Škarjice so se takoj ustavile, in v naslednjem trenutku jih je že imela presrečna deklica v svojem žepu.

Gospa je bila v hudi zadregi, vendar pa se je hotela izkazati hvaležno. Ponujala je deklici mošnjo cekinov in jo vabila, naj se vrne v grad. Toda deklica ni hotela niti denarja sprejeti, niti se vrniti k lakomni gospe, ampak se je napotila lepo na svoj dom, kjer si je s šivanko in čudotvornimi škarjicami zaslužila toliko, da je bila kmalu najbolj premožna deklica v vsej okolici.

Dragotin Kette.

64. Medved in človek.

Medved reče lisici: „Kajne, jaz sem najstrašnejša zver?“

Lisica mu zanika: „Ni res! Človeška zver je še strašnejša.“

Medved jo zavrne: „Ne verjamem, pokazati mi jo moraš, da se izkusim ž njo.“

Potem je gresta iskat. Na cesti srečata kmeta in medved vpraša lisico: „Ali je to človeška zver?“

„Ne,“ zanika lisica.

Koračita dalje in prideta do grmovja; tam ugleda lisica lovca, ki se skriva za grmovje. Ročno se potuhne, medvedu pa reče: „Tam-le je človeška zver, le pojdi bliže in poskusi se ž njo!“

Ko pride medved do lovca, ga vpraša: „Ali si res človeška zver?“

Lovec potrdi: „Res. Kaj pa je?“

„Metat se grem s tabo,“ reče medved.

Lovec pa njemu: „Moram ti dati prej kaditi; potlej se pa pojdeva metat.“

Medved nato: „No le!“

Lovec mu dene dvocevko v gobec in ustrelji.

Tako se ustraši medved, da zbeži k lisici in ji pove: „Sedaj pa verjamem, da je človeška zver strašna; le dvakrat sem puhnili tobak, pa me je vsega pretresel!“

Zapisal G. Križnik.

65. Petélin junak.

*Petélin mlad po vrtu hodi,
družino svojo moško vodi;
kar ti zagleda zver — ohó! —
strašansko zver, kokorokó!*

*Široko, grozno ima žrelo —
še širje se je njemu zdelo,
oči ji gledajo grdó —
nazaj, nazaj, kokorokó!*

*Ne! S kljunom nádnjo, kavs! in zlekne
pošast se vznak in „kvak“ izblekne;
nató junak: „Pošast leži;
ne bojte se: kikiriki!“*

*Pristopi kura, stara baba,
pogleda, reče: „To je žaba!“ —
Petélin jezen: „Kaj boš ti?
To je modràs, kikiriki!“*

Jož. Stritar.

66. Umetnica.

Zeljno je poslušala pod oknom Krivčeva Lenka, kadar se je glasil iz učiteljeve sobe klavir.

„Oh, ko bi tudi jaz znala tako!“ je zdihovala.

Ko je potem prišla domov, je sedla za mizo in begala po njej s prsti, kakor da pritiska tipke na klavirju. Ker pa ni bilo iz mize nobenega glasu, je Lenka pela, da je bilo slišati vsaj petje, ker ni bilo čuti godbe.

Dostikrat je Lenka že sklenila, da poprosi gospoda učitelja, naj jo uči igrati na klavir. Ali nikoli ni imela toliko poguma.

Imeli so v šoli petje. Učitelj, prijazen, star gospod, je hotel otroke naučiti novo pesem. A glaske je pozabil v svojem stanovanju.

„Pojdi, Lenka, v stanovanje! Na klavirju so glaske, prinesi jih!“

Pohitela je Lenka v učiteljevo stanovanje. Zagledala je klavir in glaske na njem. Obšlo jo je nekaj čudnega, po prstih jo je zaščegetalo, da so ji kar sami silili tja h klavirju, da pritisnejo na bele in črne tipke, ki so tako lepo razvrščene druga poleg druge in ki tako prijazno vabijo: „Lenka, le, le!“

In Lenka je pritisnila zdaj to, zdaj ono tipko. Zazvenel je glas. Vso sobo je napolnil. Neokretno so ji udarjali prsti ob tipke, a strune so le zvenele. Razlegali so se glasovi na hodnik, glasili so se tja do učilnice. Začul jih je tudi gospod učitelj in dejal je: „Glej otroka, sedaj se igra na klavirju! Na glaske je pozabila.“

Pa je odšel sam po glaske in po Lenko.

Drugi otroci so se škodoželjno muzali, češ, sedaj jih dobi Lenka po prstih, da bo vedela razbijati po klavirju! — Vsi so bili prepričani, da se vrne Lenka z objokanimi očmi.

Lenka je bila tako zamaknjena, da ni vedela, kdaj so se odprla vrata in kdaj se je pojavil na pragu učitelj. Nje-

govo lice pa ni bilo jezno, ampak smehljalo se je, saj je bilo očitno, s kolikim veseljem poizkuša Lenka z igranjem.

„No, bo pa dovolj za danes!“ pravi glas za njenim hrbtom.

Lenka se ozre. Toliko, da se ne sesede od strahu. Rada bi izpregovorila, rada bi poprosila, a ni bilo glasu iz grla.

Učitelj pa stopi bliže k njej, se ji nasmeje in jo pogladi po laseh: „No, Lenka, ali bi rada znala igrati na klavir?“

Ves strah se izpremeni Lenki v nepričakovano veselje. Tleskne z rokama, poskoči od veselja: „O, pa kako neskončno rada!“

„No, ker se pridno učiš v šoli in doma, pa te naučim igrati na klavir! Kadarkoli utegneš, pridi k meni, pa bova malo zabrenkala. A sedaj greva zopet v učilnico,“ jo je tolažil dobri mož.

Otroci so poslušali, kdaj začujejo korake, kdaj se jim prikaže Lenka z objokanimi očmi. A kako so bili presenečeni, ko so zagledali Lenko vso srečno in veselo! Seveda so zvedeli šele po šoli, kako jo je presenetil gospod učitelj in kaj ji je obljubil. Pa kakšno veselje je bilo šele doma!

In tako hodi Lenka, kadar utegne, h gospodu učitelju. Sede na stol, si pripravi glaske in začne udarjati po tipkah. Zraven sede učitelj, star, prijazen gospod. Lice mu prešine vesel nasmeh. To je gotovo najlepši znak, da je zadovoljen z napredkom mlade umetnice. V začetku je bilo res težavno, ko so bili prsti tako trdi, kakor da so leseni. Toda čimbolj se je vadila Lenka, tem lažje in gibčnejše je begala po tipkah. In danes ve že vsa vas, da zna igrati Lenka na klavir. Vesele njene pesemce pričajo, kako je srečna. Vsi jo občudujejo. Doslej so vaščani mislili, da se priuče igranju na tako imenitno glasbilo le gosposki otroci, a Lenka jih je poučila o obratnem. In vsa vas je kar ponosna na mlado svojo umetnico.

67. Uganke.

1.

Kupa polna božje slave
se razliva čez višave.

2.

Tiplje, tiplje po golih kosteh,
zadaj sope naduha,
v staro omaro puha,
z viška vsiplje grom po ljudeh.

O. Župančič.

68. Velika noč.

S prijateljem Peterčkom sva se vedno posebno veselila Velike noči.

Pogovarjala sva se o njej že dolgo časa poprej. Presanjala in prekramljala sva dolge popoldneve o božjem grobu, o onih pisano oblečenih vojaki, ki stoje nepremično in resno ob njem in stražijo Gospoda v grobu ter gledajo tako hudo in mrko. Videla sva v duhu krasne lučice, ki bleste v vseh barvah, angele, ki klečijo ob straneh groba in bridko jokajo za Bogom, ki leži mrtev v grobu in ki vstane od mrtvih na veliko soboto zvečer.

Govorila sva dolgo poprej o tem in se veselila. In ko je prišlo, kakšna radost! Nestrpno sva štela dneve do velikega petka, ko pojdemo popoldne v cerkev. In ko sva šla — brat Tonček je šel navadno z nama ali Micika, sestra Peterčkova — kako sva se čudila krasoti božjega groba in se nisva mogla nagledati in načuditi!

Res, mala nebesa! Kamor se ozreš, vsepovsodi same luči, bele, rdeče, zelene, modre, rumene. Zdi se, kakor bi se bliskale mnoge čudežne oči iz božjega groba. In vojaki, ki stoje

ob strani resni in brezčutni in gledajo tako hudo in jezno!
 In angela, ki jokata ob grobu! In v grobu gospod Bog!
 In monštranca, stoječa visoko na oltarju, zavita v tančico
 in dve dolgi vrsti sveč ob njej — čudovito!

Ljudje prihajajo poltiho; stopajo počasi po prstih;
 poklekajo ponižno daleč od groba, drsajo na kolenih do križa,
 položenega pred grob, poljubljujejo spoštljivo in pobožno pet
 ran Odrešenikovih — ah, vse je še mnogo lepše, kot sva si
 slikala poprej v mislih in v pogovorih!

Ločila sva se od groba težko in nerada, a na vse zadnje
 sva se morala. Na poti domov pa sva sanjari in govorila
 venomer o krasoti, ki sva jo ravnokar gledala...

Ksaver Meško.

69. Vstajenje.

*Kot bi peli
 angelci
 vstajenja dan,
 trobijo trobentice
 čez mlado plan.
 Zvončki jih
 poprašajo:*

*„A kdo je vstal?“
 „Ej, nevedni zvončki vi,
 nebeški Kralj!“*

*Viri vstajajo
 iz ledenih skal,
 cveti vstajajo
 iz spočitih tal,
 ptice vstajajo
 izza tujih dalj,
 vsi mi kličejo:
 „Tudi ti boš vstal,
 ko boš v grobu mir,
 zimski mir prespal.“*

Al. Merhar.

70. Vrt gospoda Mirodolskega.

Ena izmed glavnih posebnosti gospoda Mirodolskega je
 bilo srčno veselje do narave, do vsega, kar raste in se giblje
 veselo svojega življenja. A rad, nad vse rad je imel ptičice.

Vrt pred hišo gospoda Mirodolskega je bil zagrajen z živo sečjo, visoko, da je ni mogla preskočiti nobena žival; gosto, da se skozi ni bilo moči splaziti ne lisici ne kuni ne drugi tatinski zverini.

Na eni strani vrta so bile gredice z navadno zelenjavo, kakršne je treba pri hiši. Te gredice so bile obrobline z vrsto preprostih cvetic, kakršnih je videti na vsakem kmetiškem vrtu. Cvele so in dišale, dokler se jim je zdelo. Ni jim krajšala kratkega, nedolžnega življenja pohlepna človeška roka.

Pred hišo in na drugi strani hiše je bilo samo sadno drevje. Tako lepega, tako plemenitega sadja ni bilo morebiti v vsej deželi, kakor je bilo na vrtu gospoda Mirodolskega.

Res se je mnogo trudil z drevjem sam gospodar: snažil je in trebil in rezal; a vendar ne vemo, kako bi bilo, ako bi ne bil imel neutrudnih, brezplačnih pomagačev. Vrt gospoda Mirodolskega je bil pravo zbirališče, prava obljubljena dežela mnogovrstnih ptičev. Tu ni bilo skoraj drevesa brez ptičjega gnezda spomladi; in po seči je bilo celo vse živo. Dobro so vedele nedolžne živalce, da se jim tu ni bati pasti in nastav, zalezovanja in preganjanja. Nad njimi je čulo skrbno gospodarjevo oko.

Res so mu nadležni vrabci, na pol berači, na pol tatje, pobrali jeseni mnogokako vinsko jagodo. A gospod Mirodolski je vse voljno trpel, četudi ne moremo reči, da je bil tem vednim gladežem in kradežem poseben prijatelj. Še splašil jih je, pravijo, včasi a vendar tako, da je vselej kmalu nazaj priletela lačna drhal.

Naravno je torej, da je bilo na gospoda Mirodolskega vrtu vse polno življenja, gibanja in petja. Prvi se je spomladi na njegovem vrtu oglašal ščinkavec, ko je bilo še drugod vse tiho in mrtvo. Kosovo petje se je razlegalo poleti z njegovega vrta daleč okrog po vsej dolini.

71. Krištof Kolumb.

Ko se je vrnil Krištof Kolumb (Cristoforo Colombo) s svoje vožnje, na kateri je odkril Novi svet ali Ameriko, so priredili na španskem dvoru pojedino njemu v čast. Med poje-

Genova: Kolumbov spomenik,

dino pa so se norčevali nekateri dvorjaniki, češ: „Saj ni bilo odkritje Novega sveta taka umetnost. To bi bil storil slednjič vsak od nas, samo da bi bil jadral vedno proti zahodu.“

Kolumb molči na to opazko in vzame iz košarice na mizi trdo kuhano jajce. Nato se obrne do dvorjanikov in reče:

„Kdo izmed vas gospoda mi zna postaviti to jajce tako, da bo samo stalo na ožji konici?“

Vsi poskušajo, a nobenemu se ne posreči. Tedaj vzame Kolumb jajce v roke, udari z njegovo ožjo konico ob mizo, da se vdre jajčja lupina in glej — jajce je stalo pokonci.

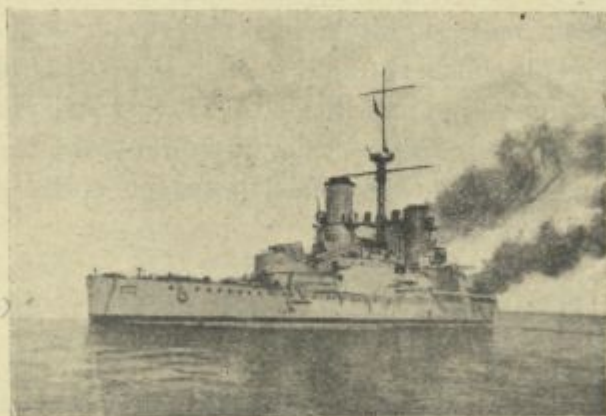
„Oj,“ vzkliknejo dvorjaniki, „tako že, tako bi znal vsak!“

Nato odvrne Kolumb: „Res je, vsak od vas bi zdaj znal tako. Ali med vami in menoj je ta razlika, da sem jaz *prvi to storil*, kar zdaj za mano lahko vsak naredi.“

—x—

72. Naši mornarji v vojni in miru.

V pravkar minuli svetovni vojni ni naša vojna mornarica zaostajala za hrabro vojsko na kopnem. Mornarici je poveljeval kraljevi bratranec Luigi Amedeo Savojski,

Velika oklopnica: Emanuele Filiberto.

vojvoda Abruški. Pod njegovim poveljem so izvršili naši drzni mornarji nešteto činov, s katerimi so pokazali svoj neustrašljiv pogum a tudi svojo zvitost. Skrbno so branili naša obrežja in naše trgovske ladje pred sovražnimi napadi,

drzno so vdirali v sovražne utrjene luke, slavno so se bili s sovražnimi vojnimi ladjami. Ena misel jim je napolnjevala srce in ta je bila, kako bi čim več pripomogli k končni zmagi.

Najlepši in najslavnejši čin naše mornarice pa je bil, da je ona sama brez tuje pripomoči rešila vso srbsko vojsko, ki se je morala umakniti nemški in avstrijski premoči k morskimi obali. Tedaj je naša mornarica prepeljala mnogo, mnogo tisoč srbskih bojevnikov z vsem orožjem na varen kraj. Temu nepozabnemu činu se je čudil tedaj ves svet.

* * *

A tudi v mirnih časih ne drže mornarji naše vojne mornarice roke križem. O tem nam priča n. pr. plovba kr. ladje „Calabria“ v daljna, daljna morja, ki oblivajo Azijo. Dve leti, od 1922. do 1924. je plula ladja od brega do brega. Kjerkoli se je pokazala potreba, tjakaj je hitela in ščitila naše sodržavljane, ki prebivajo v daljnih krajih. A če se je pripetila kje kakšna nesreča, hitela je prebivalcem na pomoč, kakor n. pr. na Japonskem, kjer je hud potres razrušil velika mesta. Križarila je po morjih in njeni mornarji so raziskovali še malo znana obrežja. Tako je vršila svojo nalogo t. j. od brega do brega iz kraja v kraj je častno nosila slavno zastavo naše domovine.

— x —

73. Leonardo da Vinci.

Gotovo ste že videli posnetek krasne slike, ki predstavlja zadnjo večerjo našega Odrešenika z njegovimi apostoli. Okoli dolge pogrnjene mize sede resni možje v njih sredi pa Jezus z razžaloščenim obličjem, saj je pravkar izgovoril besede: „Eden izmed vas me bo izdal!“ Sveti Janez, Odrešenikov ljubljenec, poveša svojo glavo, drugi apostoli pa so presenečeni po teh besedah ljubljenega Učenika. Sv. Peter steguje roko

proti Janezu kakor bi ga hotel opozoriti: „Daj, vprašaj, kdo je ta izdajalec?“

Ni treba ugibati! Oko ga takoj najde na sliki, Judeža Iškarjota.

Za to razburjeno skupino Jezusovih apostolov pa zagledamo skozi široka okna mirno večerno pokrajino.

Leonardo da Vinci: Zadnja večerja.

Kdo je slikal to krasno sliko?

To je bil Leonardo da Vinci, slaven slikar, a tudi učenjak in pesnik. Malo je znanega o njegovem življenju, mnogo njegovih slik je uničil čas, a kar jih je ostalo, te so izredno lepe.

Slika zadnje večerje je slikana na veliko steno v samostanu milanske cerkve Maria delle Grazie in je danes, žal, že precej poškodovana.

—x—

74. Lipa.

*Lipa zelenela je
tam v dišečem gaju,
s cvetjem me posipala,
djal sem, da sem v rajju.*

*Veje raztezavala
k nebu je visoko,
meni pa je do srca
segala globoko.*

*Ptičice je miljena
v senčico vabila ;
kadar ležal sem pod njo,
me je ohladila.*

*Zdaj pa mi je revica
skoro ovenela ;
cvetje, listje ljubljeno
zima ji je vzela.*

*Spavaj, draga lipica !
Večno ne boš spala ;
nova pómlad zélena
novi cvet bo gnala.*

*Zopet bodo ptičice,
ptičice presladke,
pesemce prepevale,
pesemce pregladke.*

Miroslav Vilhar.

75. Laž in njen ženin.

Laž se je neki večer preobjedla, ponoči jo je tiščalo, ni mogla spati, pa je premišljevala, kako grdo je pokvarjen svet, da ji že noče več vsega verjeti od kraja ; premišljevala je in prišla je slednjič do tega konca in sklepa, da se bo omožila, da bo imela nekaj več veljave pri ljudeh.

Laž se je torej ozirala po ženinu. In res, izteknila je moža, ta ji je bil posebno všeč, ker je imel lasuljo, umetne zobe in lepo kratke noge kakor ona. Ime mu je bilo Prilažič in hi-

tro sta bila bot, da mu je najprej prestatu izkušnjo, potem pa bodi poroka.

Laž gre pa stopi v krčmo, tam so sedeli kmetje pri polnem bokalu in so tarnali o slabih časih. Laž sede za mizo, naroči si vina in kruha, pa jo vprašajo kmetje: „Mati, od daleč prihajate, kaj je kaj novega po svetu?“

Laž odgovori: „Kaj bo novega? Nič posebnega! Le kokoš sem videla čuda veliko, z eno nogo je stala pod Mangartom, z drugo nogo na Sveti gori in je pila vodo iz Idrijce.“

Kmetje so zabučali v smeh in kričali vprek: „To je laž, kosmata laž!“ — Laž je bila jezna, pozabila je plačati in je odšla.

Za njo pride, kakor sta se zmenila, v isto krčmo Prilažič. Pil je svojo merico pa še njega vprašajo po novicah.

„Drugęga ne vem,“ je rekel, „jajce sem videl, bilo je tako veliko kakor hiša, devet kovačev ga je z dleti odpiralo, vsej deželi ga bo dosti za cvrtje.“

Kmetje staknejo glave vkupe in reko: „Nemara je to jajce zlegla ona kokoš, ki je o nji pravila ženska.“ In vprašali so Prilažiča; ali ni videl tudi kokoši, ki je zlegla to jajce. Prilažič je odgovoril, da ne, — kmetje pa so modro pokimali z glavo in mu povedali: „Kokoš, ki je zlegla to jajce, je čuda velika; z eno nogo stoji pod Mangartom, z drugo na Sveti gori in pije vodo iz Idrijce.“ Pa so vse verjeli.

Laž je prišla še v drugo krčmo. Tudi tukaj jo pobarajo, kaj je kaj novega po božjem svetu, in Laž jim pove, da je videla goretu morje; sto oral ga je zgorelo notri do tal. — Ti kmetje pa so bili vroče krvi in kar koj so se razvneli. „Kaj, s takimi lažmi bi nas imela za norce?“ so rekli: „Počakaj no, mi ti že pokažemo!“ in prišla sta jo dva pod pazduho, tretji je pomagal z nogo in že je frčala uboga Laž čez prag na cesto.

Kmetje se niso še pomirili, pa pride med nje Prilažič. Vljudno jim vošči dober dan, sede, potem jih pa vpraša, kaj jih je tako razburilo. Kmetje mu hite povedati, kako jim je zanikarna ženščina hotela natvesti goreče morje, pa so ji koj pokazali, počem so laži.

Prilažič jim pritrdi in jih pohvali, trčili so s kozarci in pili in potem jim je povedal, kaj je srečal na cesti: dolgo, dolgo vrsto težkih voz, vsi so bili visoko obloženi s pečenimi ribami; kaj menijo, odkod so bile ribe?

Kmetje so pomislili in nazadnje uganili: „Nemara je pa ženska le govorila resnico, da je gorelo morje.“

„Kako bo morje gorelo,“ je ugovarjal Prilažič, „ko je mokro!“

A kmetje so se zopet razvneli. „Odkod pa so bili vozovi pečenih rib, kaj, če ne iz gorečega morja?“ so kričali, in ker je Prilažič le majal z glavo, so ga v svoji togoti kar na eno, dve vrgli na plan. —

Prilažič se je ročno pobral in je hitel za Lažjo. Konec vasi ga je čakala in smejoč sta si segla v roko; izkušnja je bila prestana!

In gospodična Laž in gospod Prilažič sta se poročila, živela sta srečno in ugledno in imela sta mnogo, mnogo, mnogo otrok.

Fran Milčinski.

76. Pastir Tetrev.

Klančarjevi so dobili novega pastirja, starega Tetreva. Otrokom se je priljubil takoj prvi dan, ker je znal tako smešno pomigniti z lasmi nad čelom in govoriti, kot bi rožice sadil.

„No, otročički,“ jim je rekel Tetrev prvi večer, „ali pridete na pašo? Pridite, pastirčki! Videli boste, kako bo kratek čas. Skakali boste kakor kozlički, ali pa vam jaz povem kako lepo zgodbico.“

Otroci, ki so jim bili doma dovolili, da smejo iti s Tetrevom na pašo, so se prepričali, da je mož govoril resnico. Velika, mehka tratina je bila kakor ustvarjena za letanje in skakanje. Segala je po eni strani do potoka, po drugi do gozda, v sredi je stal šop košatih jelš, ob potoku sive vrbe. Tetrej je skrbel, da so mu izkazovali otroci hvaležnost ne v besedah, ampak v dejanju. Zdaj je poklical Janeza, zdaj Gašperja: „Janezek, glej, glej, sivka hoče iti v škodo. Vzemi šibo in teči in obrni jo! Škoda se ne sme delati! — Gašperček, ali ne vidiš, kako se tamle junca bodeta? Razženi ju! Ti si moj orožnik!“ Tako je prihranil Tetrej sebi veliko potrebnega, otrokom veliko nepotrebnega pota in marsikako urico je preležal in predremal na paši.

„Danes naredimo pa nekaj drugega,“ je dejal ta višji pastir nekega hladnega popoldne. „Gašperček naj ostane tukaj, da bo vračal; vi drugi pa vsi v gozd in prinesite suhljadi. Naredimo si ogenj in se bomo greti.“

Kmalu so nanosili precejšen kup dračja, tako da jih je Tetrej pohvalil. „No, Gašperček,“ je zdaj dejal, „ti pa povej, čigava je ona njiva ob robu!“

„Naša je, naša,“ je dejal Gašper.

„Tako je, Gašperček, zato je tudi tvoja in Jeričina. Lepa njivica in na njivici raste krompirček! Malo pokoplješ pod stebelcem, pa ga dobiš. In kako je dober pečen krompirček! Oh, kako je dober! Ali bi ga vi radi jedli?“

Vsi so se oglasili, da radi.

„Torej pojdite in nakopljite deset krompirjev; toliko, kolikor ima Jerica prstov na obeh rokah. Bom videl, če znate šteti.“

Vse prstene roke so imeli otroci, ko so kopali krompir. Dva so bili preveč izkopali, a so ju zopet zagrebli, da ne bi mislil Tetrej, da ne znajo šteti. Tetrej je bil medtem napravil lepo žerjavico, zakopal vanjo krompir in ga spekel tako lepo ru-

meno, da so otroci skakali od veselja in — ker jih je pekel vroči krompir v roke. Tetrevčka so zdaj imeli še rajši.

Tetrev pa se je krompirja hitro naveličal; zahotelo se mu je priboljška. Otroke, ki so si še želeli pečenega krompirja, je pomiril z lepo pripovedko o povodnem možu.

„Poglejte na ono stran vode Temenice!“ je dejal in pokazal s prstom mogočen hrast, ki je stal tik nad potokom. „Tam pod hrastom je globok tolmun in krnica, ki je ne more nihče preplavati. Če bi sto vrvi vkup zvezali in na konec navezali mlinski kamen, pa ne pride do dna. Notri stanuje povodni mož v velikem gradu, ki je iz samega stekla. Mize, omare, stoli in postelje v tem gradu pa se lesketajo od zlata in srebra in dragih kamenov, tako da človeku jemlje oči!“

„Ali je že bil kdo notri?“ je vprašal Gašper. Drugi so zamaknjeni tiho dihali, da ne bi preslišali nobene besede.

„Seveda,“ je dejal Tetrev. „Neki priden fantiček je bil notri in povodni mož mu je vse razkazal in mu tudi rekel, naj si vzame dragotin, kolikor hoče. Fant si je napolnil vse žepe; ali to se mu je potem utepalo. Zakaj preveč ne sme vzeti človek, samo — kar je prav. Tako so se lakomnemu fantiču, ravno ko je zopet priplaval na vrh vode, raztrgali žepi in dragotine je požrla voda. Prav lepa, zlata ura pa mu je vendar še ostala.“

„Kakšen je pa povodni mož?“ je vprašala tiho Rozalka.

„Tak kakor kak drug človek, samo višji in širši je čez pleča in čez pas. Dolge lase ima in lepo brado, po telesu pa je ves zelen kakor žaba ali kuščar.“

„Ali je hud?“ je vprašala Jerica.

„Kakor je; časi je hud, časi dober. Pridne otroke ima zelo rad, hudobnih pa ne mara. Zdaj ga že dolgo ni nihče videl; ali jaz mislim, da je še zmeraj v tolmunu. V prejšnjih časih je dobil marsikak otrok srebrno ali tudi zlato uro, de-

kleta tudi prstan ali uhane. O, kdor se povodnemu možu prikupi, ta je srečen! Ali bi se mu vi tudi radi prikupili?"

„Pa še kako radi!“ je dejal za vse Gašper, ki se je sicer bal povodnega moža, še bolj pa je hrepenel, da bi ga videl.

„Povodni mož,“ je razlagal Tetrev, „ima sam vsega dosti, rad pa izkuša ljudi, ali so dobrega srca ali ne. Hudo se mu prikupi, kdor mu prinese o pravem času kaj dobrega, kako klobaso ali pleče ali kaj slanine.“

„Teta ima v kuhinji na drogu veliko suhih klobas,“ je dejal Gašper.

„Suhe klobase ima povodni mož posebno rad,“ je dejal Tetrev.

„Jaz mu jih prinesem,“ je dejal Gašper in požrl sline.

„Oh, kako te bo rad imel!“

„Jaz bi pa tudi rad zlato ali vsaj srebrno uro.“

„Jaz pa uhane,“ je tiho pristavila Jerica.

„Pri nas,“ je dejala Bricova Rozalka, „imamo veliko suhih hrušek in krljev.“

„Suhih hrušek in krljev ne mara povodni mož,“ je povedal Tetrev; „rajši ima posušene češplje in orehe.“

„Kam pa naj prinesem povodnemu možu?“ je vprašal Gašper, ki je že vedel, kaj bo storil.

„Kar meni prinesi Gašperček!“ je dejal Tetrev. „Jaz že poskrbim, da pride povodnemu možu v roke.“

Tetrev jih je še lepo poučil, kako morajo biti previdni in nikomur nič povedati; sicer bi se povodni mož razsrdil in vse za pete v vodo potegnil.

Zamišljeni in razburjeni so prišli otroci zvečer domov. Jerici so se svetile oči in žarela lica. Ne sedeti ne stati ni mogla mirno. Gašper se je hrabro premagoval. Naenkrat se je sklonila Jerica k teti Mani in pošepetala: „Jaz pa nekaj vem, teta.“

„Tiho bodi vendar!“ jo je zavrnil brat.

„Kaj pa veš, Jerica?“ je vprašala Mana.

„O povodnem možu,“ je dejala Jerica skrivnostno.

„Kako si otročja!“ se je hudoval brat. „Drugič te ne vzamemo več s seboj.“

„Ali vam je Tetreva kake zgodbe pravil?“ je vprašal oče.

„In kako lepe!“ je vzdihnila Jerica. „Gašper bo dobil najbrž zlato uro, jaz pa zlate uhane.“

„Kaj pa klepetaš, ti grdoba!“ se je jezil Gašper.

Očeta je zaskrbelo, da pripoveduje novi pastir otrokom neumnosti o strahovih in duhovih. Mirno tiste noči tudi otroci niso prespali. Jerica je bila še drugega dne vsa razburjena. Stopicala je za teto, poskušala, če je hram odprt, in vzdihovala, če bi mogla dobiti kaj masla ali slanine.

„Čemu pa ti bo, neumni otrok?“ jo je zavračala teta.

„Ah, jaz že vem,“ je vzdihnila Jerica in pomislila, če ni že rekla morda preveč. Prav žalostna je bila, ko se je bližal čas, da odide z bratom na pašo, in ona ni še imela ne masla ne slanine.

„Kaj pa ti tukaj počenjaš?“ se je zavzela Mana, ko je zagledala v kuhinji Gašperja, ki je stal na stolu in snemal z burkljami suhe klobase s sajastega droga.

„Za povodnega moža,“ je dejal fant v zadregi in ves zasopen.

Med tem pa je pritekel sosed Bric. „Ta nemarni Tetreva,“ je vpil, „ta slepar, vse otroke mi je izbebil.“

Bric je pripovedoval napol jezen, napol v smehu, kako so mu hoteli otroci vse predale izprazniti, kjer je imel shranjene suhe češplje in orehe. „Zdaj jokajo doma vsi skupaj, ker je mati po vrsti vse pretepla. Jaz bi pa Tetreva, če ne bi bil dedec tako star.“

Gospodarja sta sklenila, da Tetreva takoj izplačata in zapodita. Prihodnji dan je že prevzela pašo teta Mana. Otroci pa so morali obljubiti, da ne bodo poskušali več krasti.

Zdaj ni bilo več tako prijetno na pašniku; pa strah in skrbi so minule, ker niso več poskušali prepovedanih dejanj. Tudi teta je vedela mnogo lepih pripovedek. Najrajši pa so ž njo še peli, ker je znala mnogo lepih pesmic.

Tako so se naučili od nje radi ali neradi mnogo dobrega.

Po dr. Fr. Deteli.

77. Poldrugi Martin.

Na to roko, na ono stran leži vas, tam je živela žena, ki je imela edinega sina, Martina po imenu. In je bila slepa od same ljubezni in je mislila in govorila: „Moj sinek ta ima glavo na pravem toporišču, ta je pameten skoraj za dva, za poldrugega pa gotovo.“ Pa so mu ljudje obesili ime „Poldrugi Martin“ in se ga je ime prijelo.

Poldrugi Martin je dorasel pod vrh, pa je bila nedelja in je šla mati v cerkev in predno je šla, je pristavila zelje in naročila sinu: „Sinek Martinek, jaz grem k sveti maši, ti pa lepo čuvaj hišo in ko bo čas, zabeli zelje, da ga bova jedla, ko pridem domov!“

Mati k maši, Poldrugi Martin pa pod streho, tam je v dimu visela slanina. Ročno jo je snel in je hitel in rezal, da je vso slanino zrezal na drobne kosce. Zrezano je dal v pehar in jo nesel na zelnik in jo preudarno in pravično razdelil po zelnatih glavah, na vsako glavo en kos.

Mati pride domov in vpraša: „Sinek Martinek, ali si zabelil zelje?“

Poldrugi Martin: „Sem ga.“

Mati vzame zelje iz peči in ga strese v skledo, pa vidi, da ni zabeljeno. Začudi se in vpraša: „Sinek Martinek, kje si zabelil in kako?“

Ta ji je tekkel kazat na zelnik, kje je zabela, pa je bilo že prepozno, ker je baš odletela zadnja kavka z zadnjim kosom v kljunu. Kaj sta hotela — južinala sta nezabeljeno zelje.

Drugo nedeljo je mati pristavila juho in predno je šla v cerkev, je naročila sinu: „Sinek Martinek, jaz grem v cerkev, ti pa pazi, da juha ne skipi! Če bi kipela, pridi kar meni pravit, da ti ne bo izpodletelo kakor zadnjič!“

Mati v cerkev, Poldrugi Martin pa je doma stražil juho. Prične juha kipeti in Poldrugi Martin v dir in po mater. Pa je butnil v cerkvene duri z nosom in z roko hkratu in se s praga zadrl proti oltarju: „Mati, slišite, juha kipi!“

Mater je bilo sram, pa ko je domov prišla, ga je lepo poučila: - „Sinek Martinek, ti bi moral nalahko priti k meni in mi tiho povedati na uho! Ni treba, da koj vsa fara izvé, kaj je pri nas v loncu.“

Tretjo nedeljo je pristavila krompir in je rekla: „Sinek Martinek, zdaj grem v cerkev; če bo kipelo, nič ne dé, ni treba hoditi pome, le da mi paziš na ogenj!“

Mati v cerkev, Poldrugi Martin pa je varoval dom. Sedel je v kuhinji in gledal v živi plamen, pa je zmajal glavo in rekel: „Kako naj pazim na ogenj, ko mi spak šviga v dimnik. Najbolj bo varno, v posteljo ga dam in ga dobro odenem: tam mi ne bo uhajal.“

Storil je tako in lepo čedno znosil goreča polena v posteljo. Pa še predno jih je odel, se je vnela slama in vsa hiša je bila v ognju.

„Na!“ je rekel, „hiša gori, pa bodo še šlape zgorele materi, če jih koj ne spravijo v kraj.“

Hitro je stopil v cerkev, tiho se je preril skoz ljudi in do matere in ji zašepetal na uho: „Mati, šlape vam bodo zgo-rele.“

Mati ga ni razumela, pa so že drugi ljudje kričali: „Gor i gori!“ in ko je prihitela domov, je našla le še pogorišče.

Zdaj sta bila brez strehe in mati je rekla: „Sinek Martinek, idi okoli dobrih ljudi, vse kar ti dado, nama pride prav!“ Spekla mu je pogačo in šel je prosit.

V prvi vasi se je zglasil pri šiviljah in se je ženskam čuda smislil, kar razjokale so se samega smehu in mu dale in podarile celo iglo.

„Dobra bo,“ je rekel Poldrugi Martin, „koj jo nesem materi.“

Pred njim je s parom konj sosed peljal slamo, pa si je mislil Poldrugi Martin: „Kaj bi pešal pod iglo, konja ji bosta laže kos kakor jaz!“ — pa jo je vteknil v slamo.

Pride do doma, rad bi vzel iglo iz slame, pa je ni več našel; privekal je k materi. Mati ga je potolažila in ga poučila: „Drugič, če kaj takega dobiš, deni za klobuk!“

Spet se je spravil na pot, pa dobi pri kmetu plužno železo. Poldrugi Martin, bistra glava, ni pozabil materinih besed, vtikal si je težki dar za klobuk, pa mu je plužno železo padlo iz rok in na nogo, in mu skoraj odsekalo peto. S krvavimi stopinjami je čotal domov.

Mati mu je rekla: „Joj, moj sinek Martinek, moj ubožec, moj siromak, za sabo bi bil vlekel železo, za sabo!“

Spet je šel prosit, priprosil je kos mesa. Navezal ga je na trak in ga vlekel za sabo, kakor mu je velela mati, vlekel ga je skoz pesek in prah.

Mati je rekla: „Bog te je dal! V žep bi ga spravil!“

Poldrugi Martin je odgovoril: „Bog vas je dal! Poprej bi povedali!“ In ko so mu drugo pot v krčmi porinili polič vina, si ga je vlil v žep.

Vesel je prišel domov. „Mati, polič vina sem prinesel!“

„Kje ga imaš?“

„V žepu.“ — In je imel hlačnico mokro in v škornju lužo.

„O sinek Martinek,“ je rekla mati, „v steklenici bi ga bil prinesel!“

Spet je šel in je vbogajme dobil dva vatla domačega platna. Pa ga je razrezal na drobne kosce in jih zmašil v steklenico.

„Nak,“ je rekla mati, „zame si premoder, naj ktera druga poizkusi s tabo: oženi se!“

Poldrugi Martin je zmeraj rad ubogal, tudi to pot se ni branil, le vprašal je, kako bi naredil, da se oženi.

„E,“ je rekla mati, „v cerkev pojdi in priporoči se svetnikom za pravo pamet.“

Pa je bil Poldrugi Martin preneroden in je izpodbil lesenega svetnika, da je padel nanj.

Privekal je k materi in ji pokazal buško: „Nikarte mati, ne bom se ženil, preveč boli!“

In Poldrugi Martin je ostal do današnjega dne kar tako

Po Fr. Milčinskem.

78. Lenka.

*Lenka se šeta —
metla pometa;
Lenka počiva —
igla ji šiva;
Lenka pred duri —
peč se zakuri,
a kokotiček
skoči v lončiček,
leže v ponvico,
dvigne glavico:
„Lenčica, Lenka,
kikeriki!
Sem že pečenka,
jest se mudi!“*

Oton Zupančič.

79. Zgodnja čebelica.

Prvi žarki vzhajajočega solnca so obsvetili čebelnjak. Vzbudili so čebelice. V rojih so se začele usipati iz panjev.

„Le veselo zašumite in pohitite na delo, na sladko pojedino!“ jih je pobodril matica — kraljica, preštevajoča pridne vrste svojih podložnic. Tedaj je opazila gospodarica, da ena čebelica ni navzoča.

„O, kje pa je ta ostala? Če je zaspala, bo kaznovana tako gotovo, kot sem vaša kraljica,“ je rekla mati za odhajajočimi.

Veselo šumeč so odletele delavke na delo. Kmalu so srečale izgubljeno tovarišico. Bila je že težko obložena in kaj lepa v rdečih hlačicah.

„Kje si bila in kje dobila toliko blaga?“ so jo začudeno popraševale prijateljice.

„Veste, kje sem bil čez noč? Tema me je prehitela, ko sem srkala sladko tekočino iz cvetne čaše. Mislila sem si: Pa prenočim v cvetni čaši in začnem takoj zopet delati, ko se prebudim. Moje tovarišice se bodo šele odpravljale na delo, jaz bom pa že obložena s sladkim bremenom. Le na delo, prijateljice; jaz pa pohitim domov, da se predstavim kraljici.“

80. Mak.

*Mak, mak, mak
sredi polja kima,
mak, mak, mak
rdečo kapo ima.*

*Pravi mu
solnčece žareče:
„Daj, odkrij
se mi!“ On se neče.*

*„Ali jaz
sem te izvabilo
iz zemlje,
z lučjo te pojilo.“*

*„Da me ti
odgojilo nisi,
jaz že sam
bil pomagal bi si!“*

Vetrček
črez polje zaveje ;
gizdalin
mak se mu zasmeye :

„Ha, ha, ha !
 Malo si me stresel,
 kape pa
 nisi mi odnesel !“

A jesen
je prišla in zima ;
gologlav
mak na polju kima.

„Joj, joj, joj !“
 drgeta in vzdise —
 solnca ni,
 rezka burja piše . . .

Oton Župančič.

81. Rženi klas.

Ko je hodil ljubi Bog še po zemlji, je bilo polje mnogo bolj rodovitno nego je dandanes. Klasje je bilo tako dolgo kakor bilka, od vrha do tal je rastle samo zrnje. Toda ljudje niso čislali tega božjega blagoslova. Prevzeli so se.

Nekega dne gre žena s svojim sinom mimo njive, na kateri je rastle rž. Sinček pade v blato in se umaže. Mati izruje na njivi pest najlepših klasov in očisti ž njimi sinu obleko. Gospod Bog je šel ravno mimo in je videl, kaj se je zgodilo. Nevoljen reče : „Odslej naj ne zraste na rženi bilki noben klas več ! Ljudje niso vredni božjih darov !“

Ko to ljudje slišijo, padejo pred Gospoda na kolena in ga prosijo, naj pusti vsaj nekaj klasja na bilkah, ako ne zaradi njih samih, pa vsaj zaradi nedolžnih kur, ki bi morale sicer poginiti lakote.

Gospod Bog se jih usmili in usliši prošnjo. Od tedaj raste na bilkah klasje le zgoraj.

Narodna basen.

82. Na goro.

*Na goro, na goro,
na strme vrhé,
tja kliče in miče
in vabi srce.*

*Na gori cvetice
najzaljše cveto,
in ptice preljube
najslaje pojo.*

*Na gori pod mano
oblaki vise,
nad mano višave
bleščijo vedré.*

*Na svobodni gori
ni zemskih nadlog,
nad mano, pod mano,
krog mene je Bog.*

*Tedaj le na goro,
na strme vrhé,
tja kliče in miče
in vabi srce.*

Miroslav Vilhar.

83. Scoglio di Dante.

*Dan se svita nad Devinom,
in pod gradom plava čolnič
po zelenem, tihem morju.
Rano danes odveslal je
iz pristana ribič Mohor.
Zvižga Mohor in upira
ves vesel se v vesli svoji,
saj povrne drevi zopet
s polnim čolnom se domov....*

*„Na pomoč, moj dobri ribič,
na pomoč!“ — Kdo tam ga kliče
na otočku skalovitem,
ki štrli pred njim iz morja
pod Devinskim gradom? — Tujec
miga mu, da bi ga rešil.*

*Vzame Mohor tujca v čolnič
in vesla ž njim proti Trstu
pa gredoč ozira plaho
v potnika se in neznanca.
Ni li morda kak razbojnik,
ni li morda kak gusar ?*

Dante Alighieri.

*„Vidim, ribič, moj rešitelj,
da me gledaš nezaupno.
Pa ne boj se me ! Nevihta
vrgla me je bila ljuta
na skalino v pozni noči. —
Vrglo me je s krovu v morje.*

Plaval sem, kaj vem, kam plaval.
 Smrti gledal sem v obraz...
 Plaval sem in, glej, priplaval
 sem na suho... Skalni otok
 mali bil je zame spas. —
 Kdo sem, vprašaš? Človek pošten.
 To je dosti! V Trstu vašem
 me poznajo nekateri..."

„V Trstu sva! Izstopi, potnik
 moj nesrečni! Zdrav ostani!
 Srečno pot in Bog s teboj!“
 „Hvala ti, moj dobri ribič,
 za rešitev! Za plačilo
 ná v spomin ti majhen dar!“

Gleda ribič Mohor tujca,
 gleda ga in tehta v roki
 dar njegov — hej, zlat cekin!
 In na bregu mestnem zbira
 množica se okrog tujca.
 Več in vedno več prihaja
 ljudstva, gnete se k neznancu,
 stiska roke mu, pozdravlja
 ga, in Mohor sliši v čolnu
 klic meščanov gromoglasni:
 „Dante, Dante Alighieri!“

Anton Aškerc.

84. Prijatelj otrok.

Slavni pesnik France Prešeren je bil velik prijatelj otrok. Ko je še živel, poznala je dobrega gospoda vsa mestna otročad. Kadarkoli se je pokazal na ulici, že se je vsul drobiž za njim in klical: „Doktor, fig! Doktor, fig!“ Prešeren je bil na

to pripravljen, zato je nosil po žepih vedno suhe fige. Posegal je ponje, se smehljal in jih delil med otroke.

Dasi ni bil bogat, je bil vendar silo radodaren. Noben revež ni šel od njega brez daru. Najrajši je pomagal poštenim siromakom, ki so se sramovali prositi: takim je stisnil v dlan kar celo dvajsetico pa tudi več. Na začetku šolskega leta je videl učenca, ki se je milo jokal, ker mu uboga mati ni mogla kupiti bukev. Ko je zvedel, zakaj plače, ga je prijel za roko, in šel ž njim v prodajalno ter mu kupil ne le knjig, ampak tudi papirja in drugih potrebnih reči, povrh pa mu je podaril še petico za jabolka. Dijak višje šole je potožil tovarišu, da bo moral pustiti šolo, ker oče ne more več zanj plačevati, druge podpore pa nima. Prešeren je slišal te besede, potrka ga po rami in veli: „Priatelj, pojdite z mano! Neki trgovec, moj znanec, potrebuje za tri otroke učitelja. Dajal vam bo hrano, stanovanje in kak majhen nameček tudi v denarjih.“ Tako je pomagal pridnemu mladeniču, ki je postal pozneje sloveč duhovnik in doktor sv. pisma.

Po J. Trdini.

85. Veseli pastir.

*Zakrivljeno palico v roki,
za trakom pa šopek cvetic,
kot kralj po planini visoki
pohajam za tropom ovčic.*

*Saj tukaj na solnčni višavi
le sam sem, le sam gospodar,
živejem po pameti zdravi,
za ljudske mi muhe ni mar.*

*Nikomur tu nisem na poti,
na poti ni meni nikdo,
kdo čisto veselje mi moti,
kdo moti življenje mirno?*

*Nikdar ne zmrači se mi čelo,
nikdar ne stemne se oči,
in pojem in ukam veselo,
da z gore v goró se glasi.*

*Naj drugi okoli po sveti
si iščejo slave, blaga,
jaz hočem na gori živeti,
tu sreča, tu mir je doma.*

*Za čedico krotko popeval
bom pesmice svoje sladke,
dolincem sladko razodeval,
kar polni mi srečno srce.*

*Ne, palice svoje ovčarske
za žezlo kraljevo ne dam,
in rajši, ko krone cesarske
cvetice na glavi imam!*

Simon Gregorčič.

86. Na mesecu.

Jožek ni mogel spati. Gledal je v blede mesec, ki je sijal skozi okno in poklical vsak hip mater.

„Mama!“

„Kaj pa je?“

„Kaj pa je na mesecu?“

„Nič ni.“

„Ali ne prebivajo ljudje na njem?“

„Ne.“

Jožek ni verjel. Šaj so mu dejali, da je okrogel kot zemlja, in da so tista usta in oči, ki se vidijo na njegovem obrazu, samo globoke doline.

Čez nekaj časa je vprašal:

„Zakaj je mesec okrogel?“

„Spi! Tiho bodi... Zato, ker ni štirivoglat.“

Jožek je gledal dalje v mesec, naenkrat se mu je čudno zameglilo pred očmi in zaspal je.

Pravzaprav on ni čutil tega. Videl je natančno, kako se je potem odtrgala od meseca črna pika, izginila in se zopet prikazala, nato je že stopil pred Jožka črn suh možic in se mu široko zasmeljal.

Jožek je vprašal: „Kdo si ti?“

„Kdo sem?“ reče mož in si prižge pipo. „Kovač z meseca sem.“

„Aaa?“ se je začudil Jožek, ki že davno ni več verjel takim stvarem, zdaj ga je pa vendar prepričal. „Pa je mama dejala, da na mesecu ne prebivajo ljudje.“

„No, no,“ je dejal kovač. „Jaz še nisem ljudje. Greš z mano?“

„Pa grem...“

In šla sta. Kovač ga je vzel pod pazduho in letela sta tako naglo, da so zvezde kar švigale mimo njih. Jožku je zastajala sapa. Ni čuda. Saj je mesec silno oddaljen od zemlje. In to daljavo je bilo treba preleteti.

Bolj ko sta se bližala mesecu, večji je postajal, celo zelo velik. Z zemlje je podoben hlebu sira ali rešetu. V resnici pa je zelo širok a kljubu temu je štirinajstkrat manjši od zemlje.

Kako se je Jožek čudil, ko je zdaj videl zemljo nad seboj. No, na mesecu je bil dan, pravi dan.

Jožku je jemalo vid, ko ga je postavil kovač na peščena, skalnata tla lunine pokrajine. Vseokrog ni bilo nikjer nobenega oblačka na nebu, samo vedro nebo je bilo nad njim. Vsa ogromna pokrajina se je bleščala od solnca, na visokih skalnatih gorah ni bilo nikjer snega, niti enega drevesa, ne grmovja, ne bilke, ne potoka ali jezera... Niti ena ptica ni letela pod nebom, živali niso skakale okrog, še črvička ni bilo zaslediti. Človeškega prebivališča ni bilo nobenega. Sa-

mo skalovje, sam pesek, sami prepadi s svojimi ogromnimi sencami.

Neznanska tihota je vladala v tej pokrajini. Jožek je spregovoril, toda lastnega glasu ni slišal.

Kovač se mu je smejal. S kretnjami je nekaj dokazoval. Jožku se je zdelo, da obnavlja vse, kar se je že v šoli naučil, da se mesec vrti okrog svoje osi in okoli zemlje v štirih tednih, okoli solnca z zemljo vred v enem letu, in da je brez vode...

Brez vode? Strašno spoznanje. Tega se preje Jožek ni spomnil. Saj ni mogoče živeti tu. In kovač mu tega ni povedal. Zdaj se mu še reži. Kaj mu dokazuje z rokami? Da tukaj tudi ni zraka?... Umrl bo...

Jož, joj ! Jožku so se udrle solze čez lice, zavpil je iz vsega grla in res — glas je začul, zopet lasten glas, kovač je izginil...

Mati je stala ob njegovi postelji.

„Kaj si sanjal? Skoro si se zadušil v odeji.“

Jožek je bil pač vesel, da je tako poceni prišel z meseca.

Iz „Mladiko“.

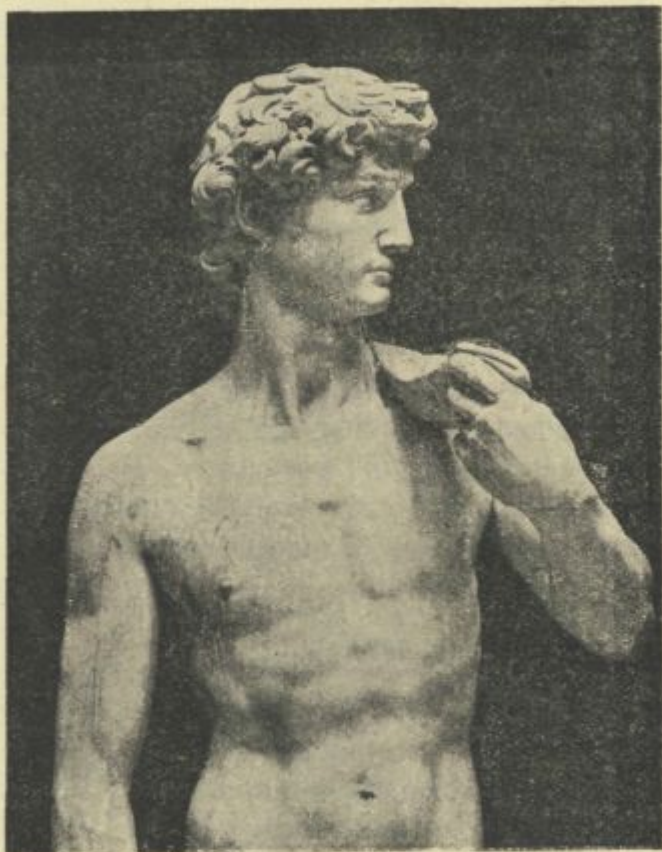
87. Michelangelo.

Ko je preslavni kipar Michelangelò razstavil svoje najlepše delo, znameniti mramornati kip mladega kralja Davida, so se zbrali krog njega florentinski meščani. Vsi so občudovali umotvor, le tedanji župan je dejal: „Zdi se mi, da ima podoba predebel nos.“

Michelangelo ne odgovori ničesar, prime z eno roko za dleto, a z drugo zgrabi neopažen pest mramornatega prahu, ki je ležal ob kipu. Nato stopi na oder ter začne popravljati Davidov nos z dletom. Ali delal je to le navidezno, nosa v resnici ni taknil, pač pa je spuščal od časa do časa iz druge roke nekaj prahu, tako da so bili okolistoječi uverjeni, da leti ta prah izpod dleta.

Čez nekaj časa pa zakliče županu: „Nu, poglejte zdaj nos!“

„Zdaj pa, zdaj!“ odvrne župan. „Zdaj je res lep!“

Michelangelo : David.

Mislite si lahko, kako pristržno se je smejal slavni kipar na te besede moža, ki je hotel pokazati, da nekaj razume, česar ni umel. Znano je namreč, da je Michelangelov David med najlepšimi kipi vsega sveta.

88. Ujec Haro se pelje na počitnice.

Ko je stopil ujec Haro pred železniško postajo, mu je bilo skoro žal, da ni sporočil ure, kdaj pride. Njegova sestra, ki je bila poročena na graščino, bi mu bila poslala lep voz; tako pa je videl čakati tam same nemarne in umazane koleslje in jedva je dobil enega, ki je bil vsaj za silo.

Ko je slišal stari kočijaž, da hoče tujec v graščino, si je takoj mislil, da mora biti kak bolj imeniten gospod. Priklonil se mu je zato prav do tal, mu pomagal spraviti njegove stvari v voz in je potem naglo pognal.

Ujec Haro se je zadovoljno naslonil na blazine in je z veseljem gledal v to lepo, tako dobro mu znano pokrajino, ki je ni videl že vse leto. Komaj pa sta s kočijažem zavila v prvi gozdič, je nenadoma priletela iz grmovja tik pred voz velika orehova veja.

Konja sta se splašila in ubogi starec ju je komaj ukrotil, da nista voza prevrnila. Vmes se je silovito jezil. „To bosta že zopet onadva razbojnika! Če je kje kaj narobe, sta gotovo ta dva paglavca zraven! Saj pravim: tak oče in taka mati — kako je le mogoče, da jima je Bog poslal tako pokoro!“ se je hudoval.

Gospod Haro ni niti slutil, komu pravi razjarjeni starček „razbojnika“. V tem hipu pa je že stopil prvi „razbojnik“ iz grmičevja: na glavi je imel hudo potlačen slamnik z zračnim pokrovčkom na vrhu, da so štrleli izpod njega na treh krajih šopi divje razmršenih las; škornji so bili iz pristnega rumenega blata in so segali še čez kolena; srajca — kolikor je je še bilo te barve — je bila videti samo zato bela, ker so šle križemkrazem čez njo debele črte in maroge temnordeče ilovice. Mož bi bil res strašen in popolna podoba pravega obcestnega razbojnika, da ga ni bilo samo za nekaj pedi.

Toda jedva je prišel gošpod Haro iz prvega presenečenja, je obstal že pred drugim. Grmičevje se je še enkrat odprlo in s pravim indijanskim krikom se je zagnal na cesto tik pred konje drugi „razbojnik“, nič manj zamazan in raztrgan, le da ga je bilo še polovica manj od prvega. Ta je pripadal očitno res indijanskemu plemenu; zakaj rdeče ilovice ni imel samo na srajci, nego imel jo je tudi po obrazu.

Dečka sta se prepirala za neko stvar in pri tem strašno kričala. Konec prepiru je naredil mlajši, ki je prašil v starejšega in mu pretrgal srajco. Haro ju je opazoval, a to ga še ni toliko pretreslo; hujše je bilo, da se mu je zdaj zazdelo še nekaj; da bosta ta dva razbojnika najbrže njegova nečaka — angel Bob in angel Tedi...

Vprašal je kočijaža: „Ali nista to graščinska otroka?“

„I, seveda!“ je potrdil kočijaž. „To sta tista dva cigana, ki...“

„Torej res!“ ga je prekinil gospod Haro. „Moja dva nečaka!“

Kočijaž je ves zardel. „Nečaka? Jej, gospod, tega pa nisem vedel... No, kaj se hoče — otroci so otroci — potrpeti je treba ž njimi!“ se je v zadregi opravičeval.

„Nič se ne opravičujte!“ ga je tolažil gospod Haro. „Saj sta res prava dva razbojnika! Le pogledjte ju! Bob! Tedi! Kaj me ne poznata, da se še vedno tako dereta?“ je strogo zaklical otrokoma.

Zdaj šele sta se oba hkratu obrnila sem. Za hip sta ga oba debelo gledala. Hipoma pa je udaril Bob z obema ročicama pred se in je veselo vzkliknil: „I, saj si res ti, ujec Haro! Kaj si nama prinesel?“

„Ho-ho, tic Hajo! Kaj si nama panešu?“ se je oglasil takoj za njim tudi Tedi. Malček še ni mogel izgovoriti besede ujec in si je pomagal s „stricem“, ki ga je pa tudi po svoje prikrojil.

„Kaj sem vama prinesel? Kaj je to prvo vprašanje, ko zagledata svojega ujca? Vsakemu po eno dolgo šibo sem prinesel, to je za vaju! Alo, spravita se na voz, da gremo naprej!“ je zaukazal ujec, navidezno hud.

„Tedi, Tedi!“ je kričal Bob, kakor da je brat vsaj uro daleč proč. „Ujec Haro naju pelje na izprehod. — Hiti, hiti, Tedi!“

„Naju pelje na špehod! Ho-ho!“ je odgovarjal Tedi iz daljave in se je že kobacal na voz.

Ujec Haro je silno gledal na snago. Bil je, vedno, kakor bi ga „vzel iz škatlice“ in ni trpel madeža na rokah ali praška na suknji. Zato se je prestrašen umaknil, ko je videl, da sta gospoda nečaka še bolj blatna, nego je bilo videti od daleč. No, v hipu sta mu bila vsak na enem kolenu in sta drsala s svojo strašno obutvijo po njegovih hlačah. Zdaj sta se oba hipoma spomnila, da „ljubega ujca“, oziroma „tica“ še nista poljubila, in preden se je zavedel, sta mu bila s svojima črnima ročicama že po licih, po ovratniku, po srajci, po suknji. Napravil je še en poskus, da se ju reši; pri tem pa se je zadel ob Bobovo roko, da mu je padel trdi klobuk z glave in odletel še po sreči na dno kočije. Ker je bila največja nevarnost, da pade klobuk na cesto, je skočil Bob krepko nanj; Tedi pa se je zbal, da se „tic pehadi“, in mu je zaril obe ročici v lase, da so bili takoj kuštravi kakor njegovi.

Tako je bil v eni sami minuti ubogi gosposki ujec prav tak, kakor njegova čestita nečaka. In Tedi mu je to z velikim veseljem tudi razodel. „Ho-ho, tic Hajo tudi mažan!“ je pokazal Bobu.

„Da, zdaj smo vsi enaki pujski!“ je pritrdil ujec Haro, vdan v božjo voljo. „Zdaj se nam vsaj ni treba drug drugega sramovati! Jako lepa družinica, hvala Bogu! Ali čujte vi, kočijaž, spustite streho čez nas, da nas vsaj ne bo videti!“ je ukazal.

Še marsikatero sta nakuhala neugnana nečaka medpotoma svojemu ujecu. Spravila sta ga tudi v hudo, njemu zelo neljubo zadrego. Srečali so neko gospo in njeno hčer, s katerima je bil ujec zelo dobro znan. Naročal je nečakoma, naj bosta zelo tiho, ko se popeljejo mimo, ker se gospema nikakor ni hotel pokazati v tako umazani obleki. Toda otroka sta že vnaprej kričala, gledajoč iz kočije: „Ujec Haro se pelje, ujec Haro!“ Treba je bilo ustaviti. Ujec je bil v silni zadregi, a znanki sta se mu dobrosrčno smejali, ker sta dobro poznali Boba in Tedijsa.

Ujec Haro se kljub tej nezgodi ni jezil. Vdal se je v božjo voljo in medpotoma premišljeval, kaj bo še vse doživel med počitnicami v družbi teh neugnancev. Zdaj je šele razumel sestrično pismo, kjer mu je omenjala, da je treba imeti z otroci nebeško potrpljenje.

V tem so se pripeljali do gradu in ujec Haro se je globoko oddahnil.

Po John Habbertonu — dr. Ivo Šorli.

89. Anka — ciganka.

*To je tista Ana,
celi vasi dobro znana,
ki po cesti se klatári,
plaši ptice, krade drva,
na gugalnici je prva,
a pri knjigah — Bog obvari!*

*Ali zdaj pa se je spekla,
gospodična ji je rekla,
naj pokaže ji nalógo —
glejte le, kako stoji
in jecljá in se znoji,
grize prst in trese z nogo.*

*Kdor ne dela, naj se muči ;
kakor v temi brez vse luči
je nevednež v svetu sam.
— Sedi zdaj, nemarna Anka,
če boš takšna le ciganka,
bo vsakógar tebe sram.*

Čika Jova. — Al. Gradnik.

90. Pojmo spat !

*Pojmo, pojmo spat,
angelček je zlat,
posteljo postelje,
v sobo nas popelje,
rahlo zaodene,
vrata nam zaklene :
k nam ne smejo škratci —
zdaj molimo, bratci !*

Francé Bevk.

91. Prepelica in mlade prepeličice.

Kosci so kosili travo. Pod gričkom na travniku je bilo prepeličino gnezdo. Prepelica je zletela iskat hrane svojim mladičem. Ko se vrne, vidi travnik pokošen.

„Nevarnost je prišla ! Zdaj morate prav tiho sedeti v gnezdu. Ljudje nas ne smejo videti. Zvečer vas že prepe-ljem !“

Tako govori mati prepelica svojim otrokom prepeličicam. — Prepeličice so bile še nespametne. Veselile so se in dejale : „Kako prijetno sije solnce ! Travnik je tako čist ! Me se ne smemo skrivati in molčati !... Naša mati je že stara, zato se pa boji, ker je stara... Ona naj se ne veseli, a me se hočemo veseliti !“

Tako so govorile mlade prepeličice. Ena zapetpedika, a druga zleze iz gnezdeca. In glej! Naposled zapetpedikajo vse in gredo iz gnezdeca. Ob istem času prineso kmetski otroci kosilo svojim očetom. Očetje kosijo, otroci pa tekajo po travniku.

„Tu nekje pojó prepeličice!“ reče eden izmed dečkov drugemu. In šli so iskat prepeličic. Glas mladih prepeličic je izdal otrokom kraj, kjer so bile ptičice. Hitro so našli gnezdece in polovili vse prepeličice.

Iz ruščine preložil A. Jaklič.

92. O nevihti.

*Zanesi nam, zanesi, Bog,
otmi nas rev, otmi nadlog!
Grozi sovražnica srdita,
v oblakov sivih plašč zavita;
beseda njena — grom rohneč,
in nje pogled je — blisk goreč.
Besede grom in blisk očesa
nebesa in zemljo pretresa.
Pod plaščem nosi bič prikrit,
oj, bič iz zrn ledenih zvit!
Gorje, če jezna ga zavzdigne,
če ž njim po polju plodnem švigne!
Gorje!
Glej! tam na polju setev mlada,
živilo naše, naša nada,
pod težo sklonjeno drevo,
glej, nežni cvet na mladem vrti,
ognjeni sok na vinski trti
plahó ozira se v nebo,
in vse se vije, vse trepeče,
boji vse šibe se grozeče.*

Zanesi nam, zanesi, Bog,
otmi nas rev, otmi nadlog!
Oh, saj te kličemo Očeta,
čuj prošnjo siromaka — kmeta,
sprejmi naš jok in vzdih in stok,
ne uniči žuljev pridnih rok!
Ti migni — blisku žar se upihne,
le prst zavzdigni — grom potihne,
le véli — bič se razdrobi
le želi — led se raztopi,
in roka, ki je prej grozila,
bo blagoslov na nas rosila.
Zanesi nam, zanesi, Bog,
otmi nas rev, otmi nadlog!

Simon Gregorčič.

VSEBINA

	Stran
1. Molitev (<i>Simon Jenko</i>)	3
2. Ejček (<i>Eng. Gangl</i>)	3
3. Naša hiša (<i>L. Černeč</i>)	4
4. Na potu v žolo (<i>Josip Stritar</i>)	5
5. Jerica v cerkvi (<i>Iz „Vrtca“</i>)	5
6. Jesenska pesem (<i>K. Širok</i>)	6
7. Dobrotna gospa (<i>Po A. Rapetu</i>)	6
8. Ajda (<i>Oton Župančič</i>)	7
9. Pastirčevanje na planinah (<i>Po „Vrtcu“</i>)	8
10. Naš kralj Viktor Emanuel III. (<i>Po Astorju in Rostu</i>)	9
11. Ciciban in čebela (<i>Oton Župančič</i>)	11
12. Kaznovani tat (<i>Fran Erjavec</i>)	12
13. O beli kači (<i>Nar. pravljica — J. Novak</i>)	12
14. Boštjančičeva hiša (<i>Eng. Gangl</i>)	13
15. Prva skrb (<i>A. M. Slomšek</i>)	14
16. Cerkvica (<i>Fr. Levč</i>)	15
17. Poljska lov in polharji (<i>Josip Jurčič</i>)	16
18. Morje (<i>R. Maister-Vojanov</i>)	17
19. Naša kraljica Jelena (×)	18
20. Kraljica mati (×)	19
21. Tolažba (<i>Josip Stritar</i>)	20
22. Urbanček (<i>Eng. Gangl</i>)	21
23. Zvesti pes (<i>Iz ruske čit. — Fr. Silvester</i>)	22
24. Prepír za dedščino (<i>Iz ruske čit. — Fr. Silvester</i>)	23
25. Travnov Jože (<i>Jul. Slapšak</i>)	23
26. V cerkvi (<i>Simon Jenko</i>)	24
27. Zima (<i>Jos. Stritar</i>)	24
28. Božični večer (<i>Fr. Erjavec</i>)	25
29. Božič odpisuje Nadihojci (<i>Fr. Levstik</i>)	26

	Stran
30. Oče našega kralja (×)	27
31. Siromak (<i>Simon Gregorčič</i>)	29
32. Naša kavka (<i>Josip Stritar</i>)	30
33. Zakaj se cigani potepajo po svetu (<i>J. Trdina</i>)	31
34. Tam čez jezero (<i>Narodna pesem</i>)	32
35. Učeni sin (<i>Jos. Wester</i>)	32
36. Na božji poti (<i>Po J. Jurčiču</i>)	32
37. Sveti Trije kralji (<i>Silvin Sardenko</i>)	34
38. Pri Makovih (<i>Po Eng. Ganglu</i>)	34
39. Kolovrat (<i>Jos. Stritar</i>)	37
40. Biseri v morju (<i>Anton Aškerc</i>)	38
41. Ljubezen do domovine (<i>E. de Amicis</i>)	39
42. Kanglica (<i>Oton Zupančič</i>)	41
43. Osel in lisica (<i>Jož. Lavrič</i>)	41
44. Zakaj ni vode na Krasu (<i>Anton Medved</i>)	42
45. Domačija (<i>Ivan Cankar</i>)	44
46. Zvon na poti (<i>Goethe—Funtek</i>)	46
47. Silvo (<i>Eng. Gangl</i>)	47
48. Dekle in morje (<i>Anton Aškerc</i>)	48
49. Viktor Emanuel II.	49
50. Vojaška (<i>France Prešeren</i>)	51
51. Giuseppe Garibaldi (×)	52
52. Cvetoča breskva (<i>Alojzij Gradnik</i>)	53
53. Moje veselje (<i>Jos. Stritar</i>)	53
54. Plačilo za resnico („ <i>Vrtec</i> “)	54
55. Muca, maca (<i>Narodna</i>)	56
56. Spomini na ljudsko šolo (<i>Jož. Lovrenčič</i>)	56
57. Starka in kosec (<i>Ant. Medved</i>)	57
58. Pomlad (<i>Jos. Stritar</i>)	58
59. Ah ti bori (<i>Aleksandrov-Murn</i>)	59
60. Giuseppe Mazzini (×)	60
61. Giuseppe Verdi (×)	60
62. Lastovkam (<i>Simon Gregorčič</i>)	61
63. Pravljica o šivilji in škarjicah (<i>Dragotin Kette</i>)	62
64. Mečved in človek (<i>G. Križnik</i>)	65
65. Petelin junak (<i>Jos. Stritar</i>)	66
66. Umetnica (<i>Eng. Gangl</i>)	67
67. Uganko (<i>O. Župančič</i>)	69
68. Velika noč (<i>Fr. Ks. Meško</i>)	69
69. Vstajenje (<i>Al. Merhar</i>)	70
70. Vrt gospoda Mirodolskega (<i>Jos. Stritar</i>)	70
71. Kristof Kolumb (×)	72
72. Naši mornarji v vojni in v miru (×)	73
73. Leonardo da Vinci (×)	74
74. Lipa (<i>Miroslav Vilhar</i>)	75

	Stran
75. Laž in njen ženin (<i>Fran Milčinski</i>)	76
76. Pastir Tetrev (<i>Po Fr. Deteli</i>)	78
77. Poldrugi Martin (<i>Po Fr. Milčinskem</i>)	83
78. Lenka (<i>Oton Župančič</i>)	86
79. Zgodnja čebelica (<i>Po Rückertu</i>)	87
80. Mak (<i>Oton Župančič</i>)	87
81. Rženi klaš (<i>Narodna basen</i>)	88
82. Na gorō (<i>Miroslav Vilhar</i>)	89
83. Scoglio di Dante (<i>Anton Aškerc</i>)	89
84. Prijatelj otrok (<i>Po Trdini</i>)	91
85. Veseli pastir (<i>Simon Gregorčič</i>)	92
86. Na mesecu (<i>Iz „Mladike“</i>)	93
87. Michelangelo (×)	95
88. Ujec Haro se pelje na počitnice (<i>Habberton-Šorli</i>)	97
89. Anka — ciganka (<i>Čika Jova — Gradnik</i>)	100
90. Pojmo spat (<i>France Bevk</i>)	101
91. Prepelica in mlade prepeličice (<i>Iz ruščine A. Jaklič</i>)	101
92. O nevihti (<i>Simon Gregorčič</i>)	102
